Politiek Programma 2016-2018

PerspectieF, ChristenUnie-Jongeren

Inhoud

Voorwoord 5
1. Democratie, bestuur en burgerschap 6
1.1 Trends en uitdagingen 6
1.2 Visie op de overheid 6
1.3 Rechtsstaat en democratie 7
1.4 Veranderingen in politieke structuur 7
Kiesstelsel 7
Tweede Kamer 7
Eerste Kamer 8
Grondwet 8
1.5 Constitutionele monarchie 9
2. Internationaal - Europese Samenwerking 10
2.1 Trends en uitdagingen 10
2.2 Europese Samenwerking 10
2.3 Europese instituties 11
2.4 Financieel, economisch en monetair beleid 12
2.3 Justitie en EU 14
2.4 Buitenlands- en defensiebeleid 14
2.6 Zorg, cultuur, onderwijs, belastingen en sociaal beleid 15
2.7 Klimaat, milieu en energie 15
2.8 Landbouw 15
2.9 Asiel en migratie 15
2.10 Uitbreiding van de Europese Unie 16
3. Buitenlandse Zaken en Defensie 17
3.1 Trends en uitdagingen 17
3.2 Mensenrechten en 'the rule of law' 17
3.3 Bevorderen internationale rechtsorde 17
3.4 Godsdienstvrijheid 18
3.5 Geopolitiek 18
3.6 Midden-Oosten 18
3.7 Defensie 19

3.8 Wapens 20
4.Justitie en Veiligheid 21
4.1 Trends en uitdagingen 21
4.2 Internationaal terrorisme 21
4.3 Veiligheid en privacy 22
4.5 De strafrechtketen 23
4.6 Asielbeleid 23
Opvang 23
Illegaliteit 24
Terugkeer 24
4.7 Vrijheid van godsdienst 24
4.8 Vrijheid van meningsuiting 25
4.9 Positie van het slachtoffer in het strafproces 25
5. Ontwikkelingssamenwerking 26
5.1 Trends en uitdagingen 26
5.2 Ontwikkelingssamenwerking 26
Wereld in Beweging 26
Van OS naar MS 27
Hervorming OS-beleid 27
Eerlijke en duurzame economische relaties 28
Onderscheiden verantwoordelijkheden 28
5.2 Overheden 29
5.3 Maatschappelijk middenveld 29
5.4 Bedrijven 30
5.5 Burgers 30
6. Duurzaamheid & Ruimtelijke Ordening 32
6.1 Trends en uitdagingen 32
6.2 Duurzaamheid 32
Duurzaam energiebeleid 32
Duurzaam gebruik van grondstoffen en materialen 33
Klimaatverandering 33
Rol van de overheid 34

6.3 Ruimte en Mobiliteit 34
Ruimtelijke ordening 34
Krimpgebieden & Wonen 35
Mobiliteit 35
Openbaar Vervoer 36
Landbouw 36
Water 36
7. Economie 38
7.1 Trends en uitdagingen 38
7.2 Algemeen 38
Speerpunten van de Nederlandse economie 39
Kennis 39
Eerlijke handel 39
Naar een solide economie 40
Arbeidsmarkt 40
Financiële sector 40
Belastingen 41
8. Arbeid en sociale zaken 42
8.1 Trends & uitdagingen 42
8.2 Iedereen aan het werk 43
8.3 Samen aan het werk 44
8.4 Voor elkaar aan het werk 44
9. Onderwijs 46
9.1 Trends en uitdagingen 46
9.2 De positie van het onderwijs in onze samenleving 46
9.3 Vrijheid van onderwijs 46
9.4 Primair en Passend Onderwijs 47
De docent en bureaucratie in het onderwijs. 48
9.5 Voortgezet onderwijs 48
9.6 Hoger onderwijs 49
Effecten leenstelsel 49
Rendement denken 50

Selectie aan de poort 50
Bindend studieadvies 51
Wijziging onderwijscurriculum 51
9.7 Kunst en cultuur 52
Cultuureducatie 52
Kunst-openbare ruimte 52
Cultuur en Nederlandse taal 52
9.8 MBO 52
10. Zorg en Welzijn 54
10.1 Trends en uitdagingen 54
10.2 Beschermwaardigheid van het leven 54
Abortus 54
Euthanasie en hulp bij zelfdoding 54
10.3 Organisatie van zorg 55
Transparantie 55
'Patients included' 55
Verspilling 55
10.4 Gezondheid preventie 55
Verslavingsbeleid 55
Kosteneffectiviteit 56
Keuzevrijheid 56
Persoonsgebonden budget (PGB) 56
10.7 Participatie binnen de gezondheidszorg 57

Voorwoord

Beste leden van PerspectieF en andere belangstellenden,

PerspectieF is een beweging van jonge christenen, die het verschil willen maken in hun dorp, wijk of stad. Zij willen impact hebben in christelijke politiek. Een politieke beweging kan niet zonder een politiek programma, waarin standpunten staan uitgewerkt. Dit document is een dynamisch document, waarin een aantal uitdagingen geschetst zijn voor de komende periode. Met dit document wil PerspectieF ervoor zorgen dat de politieke beweging een helder profiel heeft en in staat is zich te positioneren in het politieke debat.

Een woord van dank past aan de actieve leden van de denktank, die aan de totstandkoming van dit politiek programma hebben bijgedragen: Gerben Bosscha, Arie Barendrecht, Anthonie Drenth, Gersom van der Elst, Bjorn Louis, Kasper Ploegman, Werner van de Westering en Mark Zandvoort. Zonder jullie inzet zou dit politiek programma er niet geweest zijn!

We wensen je veel leesplezier toe!

Namens het bestuur van PerspectieF,

Jarin van der Zande
Voorzitter

Dico Baars
Bestuurslid Politiek

1. Democratie, bestuur en burgerschap

1.1 Trends en uitdagingen

PerspectieF maakt zich zorgen over de trend van afnemend vertrouwen in de overheid onder burgers en specifiek onder bepaalde groepen burgers. Klaarblijkelijk voelen deze groepen zich in mindere mate vertegenwoordigd door de overheid, een belangrijke oorzaak hiervan is onbegrip. Daarnaast hebben meerdere politici de afgelopen jaren het veld moeten ruimen vanwege niet integer uitgevoerd beleid. PerspectieF vindt dat politici een voorbeeldfunctie vervullen en met zorg en eerlijkheid omgaan met het vertrouwen van de burger. PerspectieF is dan ook van mening dat een afnemend vertrouwen onder burgers in de democratie funest is voor het functioneren van onze democratie en de bescherming van minderheden. Daarom is het van belang dat de overheid principes van “goed bestuur” hanteert. Hierbij zijn transparantie en verantwoording de sleutel tot legitiem beleid dat het vertrouwen van burgers heeft.

PerspectieF ziet ook een trend dat door middel van referenda het representativiteitsvraagstuk wordt geprobeerd op te lossen. Door middel van referenda wordt beslisrecht van de overheid naar de burger overgedragen. Perspectief vindt dat nadrukkelijk moet worden afgewogen welke onderwerpen geschikt zijn voor een referenda. Technische verdragen zijn te complex om een gewogen stem van de burger te verwachten. PerspectieF is tegen raadgevende referenda over elk willekeurig onderwerp, maar is voorstander van bindende referenda, over essentiële vraagstukken, die een controlerende functie bezitten.

De geschiedenis bewijst keer op keer dat een afnemend vertrouwen in de overheid en de gevestigde orde hiervan voeding verschaft aan de opkomst van meer populistische politiek. Populisme is één van de grootste uitdagingen voor de hedendaagse democratie. Het vraagt om een sterk alternatief vanuit de gevestigde politiek, waarbij het van belang is dat het contact met de burger wat betreft hun zorgen niet wordt verwaarloosd, maar ook wordt uitgelegd welke oplossingen echt haalbaar zijn. Een belangrijke notie hierbij is om in de politieke discussie het compromis te zoeken zodat deze niet verhard in extremen. PerspectieF ziet hierin een belangrijke functie voor de ChristenUnie; door coalities te vormen buiten traditionele grenzen om gemeenschappelijke doelen te bereiken.

1.2 Visie op de overheid

De overheid is een door God gegeven instelling. God staat zelf echter voor een andere Overheid. Gods Koninkrijk kan niet door een aardse overheid worden gevestigd. Deze overheid kan God dan ook niet vervangen. Ze is echter wel noodzakelijk in een wereld waarin mensen er toe geneigd zijn elkaar kwaad te doen. De overheid is er dan ook om dit kwaad in bedwang te houden en om de publieke gerechtigheid te dienen. De staat dient onpartijdig te zijn. De overheid hoeft niet te bouwen aan de komst van Gods Koninkrijk, dit is een taak voor de kerk. Het is dus ook geen taak van de overheid mensen tot of van een geloof te brengen. Kerk en staat moeten gescheiden zijn. Dit sluit echter niet uit dat kerk en staat kunnen samenwerken ten gunste van de samenleving. Als de kerk al goed werk doet, kan de overheid hierbij aansluiten en andersom. Kerk en staat zijn gescheiden, maar hoeven niet langs elkaar heen te werken.

Dat een staat onpartijdig moet zijn en er een scheiding tussen kerk en staat moet bestaan, betekent niet dat geloof en politiek gescheiden moeten zijn. Politieke activiteit is altijd gebaseerd op een bepaalde levensovertuiging of ideologie; op een visie op mens en samenleving. Voor PerspectieF is deze basis Christus zelf. Christen-politici mogen dan ook

getuigen van hun geloof en drijfveren in de politiek, maar moeten geen religieuze geboden en geloof willen opleggen aan de samenleving. Christen-politici kunnen God dienen door hun werk in de politiek, maar Gods naam hoeft niet expliciet door de overheid te worden geëerd. Dat maakt ook dat PerspectieF geen voorstander is van het opnemen van Gods naam in de grondwet en het strafrechtelijk verbod op godslastering.

1.3 Rechtsstaat en democratie

De overheid bestaat om het kwaad tegen te gaan en de publieke gerechtigheid te dienen. De overheid moet zich verantwoorden voor de middelen die zij hiervoor gebruikt. De democratische rechtsstaat is de minst slechte regeringsvorm gebleken om deze verantwoording te garanderen. De rechtsstaat draagt zorg voor de verantwoording van de overheid en de fundamentele rechten van mensen. De democratie kan dan ook alleen functioneren als er een rechtsstaat is, waarin de bevoegdheden en grenzen van het gezag van de overheid zijn vastgesteld.

Democratie is niet gelijk aan “de meerderheid beslist”. PerspectieF gaat uit van het materiële begrip van democratie, dat meer omvat dan een beslissing van minstens de helft plus één. Het materiële begrip van democratie is een regeringsvorm waarin de meerderheid beslist, de rechten van minderheden gewaarborgd en vrijheid en gelijkheid in bepaalde mate worden gerespecteerd.

PerspectieF staat dus voor een democratie waarin de rechten van minderheden beschermd worden. Ook bij meerderheidsbesluiten moet er dus rekening worden gehouden met de rechten van minderheden. Het is van groot belang om de politiek te wijzen op dit volle, materiële, begrip van democratie.

De parlementaire democratie is op dit moment de beste regeringsvorm. Een beter alternatief is (nog) niet ontdekt. Regeringsvormen als technocratie, aristocratie en theocratie zijn geen volwaardige alternatieven voor de huidige parlementaire democratie.

1.4 Veranderingen in politieke structuur

PerspectieF doet een aantal voorstellen om de politieke structuur te veranderen, door bepaalde instituties te hervormen. Ons doel daarbij is om de bestaande instituties te versterken en daarmee de rechtsstaat en representatieve democratie te versterken. Ook kan met een structuurverandering de politieke cultuur veranderd worden. Zo kunnen veranderingen ook zorgen voor een groter vertrouwen in politici.

Kiesstelsel

PerspectieF wil het stelsel van evenredige vertegenwoordiging handhaven, zonder kiesdrempel. In dit systeem telt elke stem namelijk even zwaar en wordt de democratische legitimiteit het best gewaarborgd. Ook kleine partijen hebben met een evenredig stelsel zonder kiesdrempel een kans om in het parlement te komen. Zo wordt ook de stem van de minderheden vertolkt in het parlement. PerspectieF zou het dan ook onwenselijk vinden als er door een kiesstelselwijziging slechts een paar grote partijen overblijven, zoals in een meerderheidsstelsel het geval is.

Tweede Kamer

PerspectieF houdt, zoals eerder gezegd, vast aan de verkiezing van de Tweede Kamer via evenredige vertegenwoordiging. Er gaan stemmen op om de Tweede Kamer te verkleinen. Dit is een slecht voorstel, omdat de vertegenwoordiging van de totale bevolking vermindert. Kleine

partijen maken dan tenslotte minder kans op zetels. Daarnaast heeft Nederland al weinig parlementariërs per burger, vergeleken met andere landen in Europa. Ook zal de uitvoerende macht (de regering) relatief meer macht krijgen, als de volksvertegenwoordiging, het controlerende orgaan, wordt verkleind.

De verkiezingen voor de Tweede Kamer vinden om de vier jaar plaats. Dit is vastgelegd in de Grondwet. Er is echter een ongeschreven regel ontstaat dat de Tweede Kamer wordt ontbonden als de regering haar ontslag indient door een vertrouwenscrisis in de Kamer. PerspectieF is ontevreden met deze ongeschreven regel en pleit ervoor om de verkiezingen voor de Tweede Kamer slechts één keer in de vier jaar te houden en de mogelijkheid tot tussentijdse ontbinding te schrappen. Mocht er een kabinetscrisis plaatsvinden, dan moet er gezocht worden naar een nieuwe meerderheid of een minderheidscoalitie. Deze wijziging maakt de politiek minder vluchtig, zorgt voor meer stabiliteit door meer langetermijnbeleid en vermindert de tijd dat het land niet bestuurd wordt, doordat er nog geen coalitie is gesloten. Daarnaast zien we dat het systeem van vierjaarlijkse verkiezingen zonder mogelijkheid tot tussentijdse ontbinding goed werkt bij de gemeenteraden en Provinciale Staten.

Eerste Kamer

De Eerste Kamer let vooral op de deugdelijkheid en kwaliteit van de wet, samenhang met andere wetten en rechtsstatelijkheid. De Eerste Kamer heeft een belangrijke controlerende taak, omdat ze als laatste een definitieve stem uit kan brengen over een wetsvoorstel. Eerste Kamerleden houden afstand van de politieke actualiteit. In deze functie ziet PerspectieF zeker een toegevoegde waarde van de Eerste Kamer. Om de positie van de Eerste Kamer te versterken pleit PerspectieF voor een terugzendrecht. Als de senaat het niet eens is met een wet, kan een meerderheid de wet terugsturen naar de Tweede Kamer. Nu gebeurt dit al informeel door de novelle. PerspectieF ziet dit recht echter graag formeel en stevig vastgelegd in de Grondwet.

De Eerste Kamer wordt indirect verkozen door de Provinciale Staten. De Senaat heeft dus een indirecte democratische legitimiteit. Deze legitimiteit kan echter wel versterkt worden. PerspectieF pleit hiertoe voor een koppeling van de verkiezingen van de Eerste Kamer aan de uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen. Het percentage stemmen dat op partijen is uitgebracht in de Tweede Kamerverkiezingen wordt vertaald naar zetels in de Eerste Kamer. De Senaat behoudt hiermee haar eigen functie, omdat deze wezenlijk verschilt van de taak en cultuur in de Tweede Kamer. Eerste Kamerleden zijn niet gebonden aan het regeerakkoord en kunnen dus nog steeds hun eigen kwalitatieve politieke overwegingen maken. Met deze verandering wordt het probleem opgelost dat de verkiezingen voor Provinciale Staten een verkapt referendum over het functioneren van het huidige kabinet zijn.

Grondwet

De Grondwet is de belangrijkste wet van ons land. Hierin worden de klassieke rechten vermeld waar burgers aanspraak op kunnen maken. Om de werking van de Grondwet te versterken, moet het mogelijk worden dat wetten worden getoetst aan de Grondwet. Op dit moment is dat niet mogelijk. Het gevaar is echter dat er in de huidige situatie wetten worden aangenomen die grondwetsartikelen te ruim of verkeerd interpreteren. Om dit te voorkomen, moet de rechter kunnen toetsen aan de Grondwet. Dit versterkt het belang van de Grondwet als fundament van onze rechtsstaat.

1.5 Constitutionele monarchie

Nederland is een constitutionele monarchie. Dit betekent dat het staatshoofd van ons land een koning is, maar de macht van de koning wordt beperkt door de grondwet. De koning in Nederland ondertekent de wetten, is lid van de regering en voorzitter van de Raad van State. Het parlement kan de koning niet zelf ter verantwoording roepen. Er is een ministeriële verantwoordelijkheid. Dit houdt in dat de ministers verantwoordelijk zijn voor het doen en laten van de koning.

PerspectieF is overtuigd van de waarde van de monarchie. Het Koningshuis zorgt voor een samenbindend gevoel en is een constante factor van belang bij bijvoorbeeld handelsrelaties. Daarnaast heeft een lang zittende koning veel ervaring met hoe het land werkt en kan hij adviezen geven aan de bestuurders. Een constante stabiele factor in ons bestuur ziet PerspectieF dan ook als erg waardevol. Tot voor kort had de koning een grote rol in de kabinetsformatie. Deze rol is verkleind door de Tweede Kamer. Voor PerspectieF betekent dit echter niet dat de koning helemaal geen adviserende rol mag hebben bij de kabinetsformatie. Juist de ervaring van het staatshoofd kan bij formaties, zeker bij lastige formaties, van groot belang zijn.

Er zijn meer voordelen dan nadelen aan de monarchie. De politiek moet er dan ook voor waken om niet continu te zagen aan de stoelpoten van de constitutionele monarchie. Dit is schadelijk voor onze staatsinrichting. De monarchie blijft een waardevol onderdeel van ons staatsbestel.

2. Internationaal - Europese Samenwerking

2.1 Trends en uitdagingen

We leven in een tijd van enerzijds een internationale geglobaliseerde verbondenheid en anderzijds een tijd van interculturele polarisatie en individualisme. Door technologische en politieke ontwikkelingen zijn landen meer en meer verbonden waardoor grensoverschrijdende problemen zijn ontstaan, zoals het vluchtelingenvraagstuk, oprukkend terrorisme en de klimaatproblematiek.

Hiervoor is samenwerking nodig op zowel Europees als internationaal niveau. Vanwege oprukkend populisme en het anti-Europa sentiment staat deze samenwerking onder druk, wat onder andere tot uiting is gekomen door de Brexit. In de komende jaren zal er een discussie moeten plaatsvinden hoe de Europese Unie effectiever en democratischer kan zijn. Wanneer dit niet gebeurt, zou er een domino-effect kunnen ontstaan met desastreuze gevolgen voor de Europese Unie.

PerspectieF moet zich in de komende jaren inzetten voor internationale samenwerking waarbij het nationaal en algemeen belang gediend wordt. Hierbij is het belangrijk om kritisch te kijken naar recente ontwikkelingen, deze te toetsen aan een christelijke waarden en altijd op te komen voor de minderheden in de samenleving. Zo kan er internationaal en nationaal een verschil worden gemaakt.

2.2 Europese Samenwerking

De Europese samenwerking heeft veel goeds gebracht. Allereerst vrede en veiligheid na vele eeuwen van oorlog tussen Europese staten. Ook geeft het de lidstaten de mogelijkheid om gezamenlijk aan meer gerechtigheid te werken voor de burgers in de Europese Unie (EU), Raad van Europa en daarbuiten. De EU is uitgegroeid tot meer dan een economisch project. Het is tevens een waardengemeenschap. We zijn kritisch ten opzichte van de vaak heersende neoliberale marktideologie en de seculiere drang tot het gelijkschakelen van Europese burgers en -lidstaten zonder dat daarbij de diversiteit gerespecteerd wordt die Europa juist kenmerkt.

We willen ons echter niet laten meenemen in euroscepticisme en in angstbeelden ten opzichte van Brussel. In tijden van crises en oprukkend nationalistisch-populisme is het van groot belang om de keuze voor de Europese Unie nog eens stevig te onderstrepen. De Brexit heeft geleid tot politieke opschudding. Het pleit voor een publieke en politieke discussie over hoe de Europese politiek effectiever en democratischer kan worden gemaakt. PerspectieF staat afwijzend tegenover een Nexit, maar onderstreept het belang van een kritische reflectie op de macht en invloed van de Europese instituties op de Nederlandse politiek. Politici moeten daarbij eerlijk zijn over de vergaande ontwikkeling van Europese integratie en over de grote waarde van de EU ten aanzien van recht en vrede, welvaart en voorspoed, ‘samen sterker’ en het bevorderen van gemeenschappelijke waarden.

PerspectieF neemt in de discussie over waar de Europese Unie zich mee bezig moet houden een genuanceerde, positief-kritische positie in. Enerzijds erkennen wij de realiteit van de Europese Unie als hoogste, supranationale overheid op bepaalde terreinen, waar ze daartoe bevoegd is gemaakt door de lidstaten. Anderzijds is de Europese Unie op andere terreinen een intergouvernementeel samenwerkingsverband tussen lidstaten of is zij niet bevoegd. Ook moeten we een onderscheid maken tussen onderwerpen waar de EU exclusief bevoegd is, gedeelde bevoegdheden heeft met lidstaten of aanvullende bevoegdheden heeft. Er is sprake

van een complexe bevoegdheidsverdeling, waarbij bevoegdheden niet altijd duidelijk zijn afgebakend. Dit kan en moet beter.

Vanuit de christelijke politiek hoeven we ons niet blind te staren op de natiestaat. Dit betekent niet dat wij van mening zijn dat alle bevoegdheden die nu behoren bij de Europese lidstaten moeten worden overgeheveld naar Brussel. PerspectieF is kritisch op machtsconcentratie en heeft een voorkeur voor politieke besluitvorming en bestuursuitoefening op een niveau zo dicht mogelijk bij de burger. Als de publieke gerechtigheid noodzakelijkerwijs het best gediend kan worden op Europees niveau dienen bevoegdheden naar de EU te worden overgeheveld. Hier is sprake van bij grensoverschrijdende problematiek die slechts op Europees niveau effectief kan worden aangepakt. Met het Verdrag van Lissabon zijn stappen gezet in het Europese integratieproces, waarbij lidstaten steeds nauwer samenwerken op een aantal terreinen. Wij juichen het toe dat op grensoverschrijdende terreinen meer tussen lidstaten wordt samengewerkt wanneer daardoor de waarden van de christelijke politiek het best gediend kunnen worden. Hier denken wij vooral aan klimaat en milieu, energie, asiel en migratie, delen van sociale zaken (voorkoming sociale dumping), financiële sector, justitie, telecommunicatie en infrastructuur.

Tegelijkertijd zijn we voorstander van een fundamentele subsidiariteits- en proportionaliteitsexercitie, waarbij kritisch wordt gekeken waar de EU een stapje terug zou moeten doen. Minder EU kan vooral vorm krijgen in de mate van regulering. De EU zou op veel terreinen meer terug moeten naar het stellen van kaders en het vervolgens aan de lidstaten laten om daar invulling aan te geven. Vervolgens is het aan lidstaten zelf om zich al dan niet terughoudend op te stellen bij verdere regulering. Dit betekent dat de huidige regulering strikt moet worden getoetst aan deze criteria en zo mogelijk moet worden afgeschaft. Daarbij moeten nationale parlementen ook een stem krijgen. Minder Europese bemoeienis is ook gewenst op het gebied van onderwijs, cultuur, delen van sociale zaken (bijvoorbeeld zwangerschapsverlof), volksgezondheid, belastingen en pensioenen. Op deze terreinen heeft de EU of gedeelde of aanvullende bevoegdheden. Er moet duidelijker afgebakend worden waar de Unie wel of niet over gaat, en de Commissie moet ook gedwongen worden om zich op bepaalde terreinen terughoudend op te stellen.

Daarnaast moet de Europese samenwerking flexibeler worden. Het moet mogelijk en makkelijker worden om uit bepaalde samenwerkingsverbanden te stappen en om lidstaten daar toe te dwingen wanneer ze zich niet aan de afspraken houden. Daarbij moet het ook mogelijk zijn om op bepaalde thema's verdere samenwerking te zoeken voor bepaalde lidstaten.

2.3 Europese instituties

Met het Verdrag van Lissabon zijn de posities van zowel het Europees Parlement (EP), als de Commissie en de Europese Raad zijn versterkt. De versterking van de Europese Raad zit voornamelijk in de nieuwe functies van vaste voorzitter en de Hoge Vertegenwoordiger voor het buitenlands beleid. Om de samenwerking tussen regeringsleiders op een efficiënte wijze te laten verlopen is het goed dat er een vaste voorzitter is. De voorstelling van de vaste voorzitter als president van de EU is onterecht en onwenselijk.

De regie voor het Europees beleid dient bij de Commissievoorzitter te liggen, gecontroleerd door het Europees Parlement en de Raden van Ministers. De Europese Commissie dient het belang van de Unie als geheel. Het is daarom ook van belang dat ze slagvaardig te werk gaat op de terreinen waar de EU bevoegd is en zich vooral terughoudend opstelt op onderwerpen waar ze niet over gaat. De omvang van de Europese Commissie moet daarom worden

teruggebracht tot 10 à 15 commissarissen. Dit betekent minder bemoeizucht vanuit de Europese Commissie en zorgt voor een slagvaardiger team. De lidstaten die geen commissaris leveren mogen een secretaris leveren, die net als een staatssecretaris in Nederland, onder verantwoordelijkheid van een commissaris bepaalde taken uitvoert. Lidstaten rouleren wat betreft het leveren van commissarissen, al dienen zij het Europees belang en niet het nationaal belang.

Het EP dient de Commissie te controleren en heeft daartoe meer bevoegdheden gekregen na Lissabon. Toch hebben de Europese Raad en de Commissie nog steeds een relatief veel sterkere positie. De controlemiddelen van het EP mogen wat ons betreft nog verder worden uitgebreid. Zo moet de vertrouwenskwestie gaan gelden tussen het EP en individuele commissarissen waardoor het EP hen individueel kan wegsturen bij een gebrek aan vertrouwen.

Daarnaast heeft het EP een belangrijke rol in de normale wetgevingsprocedure gekregen en is daarmee haar wetgevende macht versterkt. Wij pleiten voor een verdere versterking door het EP op meer terreinen bevoegd te maken. De 'euro'-EP'ers moeten in samenwerking met nationale parlementen de Europese Raad, ministers van Financiën en de Europese Commissie controleren. Ook pleiten wij voor invoering van het recht van initiatief tot wetgeving van het EP. Er dient een formule te worden gevonden waardoor een minimum aantal parlementariërs van een minimum aantal Europese fracties een initiatief kan indienen waar de Commissie en Raad op dienen te reageren. Daarmee willen we de wetgevende en controlerende macht van het democratisch gekozen EP vergroten en de transparantie en het democratisch gehalte van de Unie als geheel. De verspilling van tijd en geld door het heen en weer reizen van Europarlementariërs tussen Brussel en Straatsburg is zeer onwenselijk. De Europese instellingen moeten allemaal in Brussel worden gevestigd.

Ondanks de verbeteringen door het Verdrag van Lissabon functioneert het EP nog steeds onvoldoende als vertegenwoordiger van het Europese volk. Daartoe doen wij bovenstaande voorstellen voor versterking van de bevoegdheden van het EP. Echter, het Europese volk is ook (nog) vooral een juridische werkelijkheid. We moeten erkennen dat er allerlei volken zijn binnen de EU. De natiestaat is daarvoor nog steeds de meest representatieve vorm, zij het in het steeds mindere mate door de versterking van lokale en bovennationale overheden. Nationale parlementen worden veelal gezien als de meest legitieme vertegenwoordiging. Het is zaak deze parlementen veel sterker bij het Europese wetgevings- en beleidsproces te betrekken. De blokkerende en initiërende macht van parlementen moet worden versterkt waarbij samenwerking tussen nationale parlementen onderling en met het EP moet worden gefaciliteerd.

Het Comité van de Regio's van de EU kan slechts adviseren over Europese wetgeving. PerspectieF stelt voor het Comité een serieuze rol in het wetgevingsproces te geven in het licht van de ontwikkeling binnen de Unie waarbij regio's steeds belangrijker worden.

2.4 Financieel, economisch en monetair beleid

De Europese solidariteit staat flink onder druk als gevolg van de schuldencrises en de eurocrisis. Een aantal lidstaten heeft het financiële huishoudboekje niet op orde en andere lidstaten hebben besloten hen overeind houden om de euro niet te laten vallen en niet in een nog grotere crisis te belanden. De Europese regels voor begroting en staatsschuld van lidstaten (het Stabiliteits- en Groeipact) zijn niet nageleefd, er waren grote onevenwichtigheden in economieën van landen en er was geen goede controle door de Europese Monetaire Unie (EMU). De begroting van de lidstaten van de Europese Unie moet transparant en helder zijn. Lidstaten dienen de begroting ter cijfermatige controle voor te leggen. PerspectieF vindt het

op zich goed dat er controle is en sancties kunnen worden opgelegd door de Europese Commissie, die op haar beurt gecontroleerd moet worden door het democratisch gelegitimeerde EP.

Het is zaak om daarbij vooral naar de lange termijn te kijken en niet alleen naar de 3% norm voor wat betreft begrotingstekort. Hervormingen zijn nodig in Europese landen om sociale participatiestaten te vormen die een stootje kunnen hebben. De Europese Commissie kan daarvoor aanbevelingen doen en wijzen op structurele fouten in de economie van landen. Het is aan landen zelf om via democratisch-rechtsstatelijke procedures hier beslissingen te nemen. Mocht dit leiden tot grote financiële en economische problemen in die landen, waardoor andere (euro)landen in gevaar worden gebracht, dan moet er een achterdeur zijn waardoor deze landen (gedwongen) kunnen vertrekken uit de EMU of andere samenwerkingsverbanden. Om de financiële en economische crises duurzaam aan te pakken is het ook van groot belang dat de financiële sector veel steviger wordt gesaneerd, hervormd en in omvang teruggebracht. In dat kader zijn de ontwikkelingen op het terrein van de Europese bankenunie van belang. PerspectieF is voorstander van een gelijk speelveld en beter, Europees toezicht op banken. Het Europees depositogarantiestelsel kan pas volgen als er goed toezicht wordt gehouden en een goed werkend resolutiemechanisme tot stand is gebracht.

Al deze maatregelen lijken echter niet voldoende om de huidige 'euro' te handhaven. Uiteraard heeft de euro voordelen gebracht voor de Europese handel. Toch heeft de euro economisch en financieel desastreuze gevolgen gehad voor landen die te maken hadden met grote schulden of onevenwichtigheden in de economie. We hebben gezien dat op het moment dat het vertrouwen in deze landen wegvalt bij financiële markten, dit landen aan de rand van de afgrond kan brengen. De gevolgen zijn ingrijpend voor de andere eurolanden. Een transferunie is niet duurzaam houdbaar. Uittreding of alleen al de dreiging daarvan brengt ook veel nadelen met zich. Grote sociale gevolgen voor de bevolkingen en negatieve consequenties voor de democratische rechtsstaat zijn voelbaar in veel landen. Vandaar dat de huidige EMU moet worden hervormd. Een uittredingsmechanisme is noodzakelijk waarbij landen gedwongen kunnen worden de euro te verlaten. Er moet worden gekeken naar de mogelijkheid om zowel zwakke als sterke eurolanden de euro te laten verlaten. Het is mogelijk dat er andere monetaire unies worden gevormd. Het is beter om nu de pijn te nemen die nodig is om (een) duurzame monetaire unie(s) te vormen. Dit staat los van het blijvende verband van de EU.

Binnen de EU is het (economisch) beleid geënt op de interne markt. Aan het begin van de Europese samenwerking was de markt een middel tot het doel van recht en vrede. De interne markt is echter tot doel in zichzelf geworden en het uitgangspunt voor vele onderwerpen waar de EU over gaat. Dankzij het Europees Hof (en de andere Europese instellingen) zijn steeds meer beleidsterreinen onder de noemer van 'interne markt' onder de bevoegdheid van de EU gebracht. Daardoor is de EU zich met teveel zaken gaan bezighouden die ook prima op nationaal niveau kunnen worden geregeld. Daarnaast kunnen sociale, ecologische en rechtsstatelijke waarden het onderspit delven wanneer alles vanuit de economische waarden wordt benaderd. De EU is nu gebouwd op het 'geloof in vrij verkeer'. Vrij verkeer heeft veel gebracht. Maar nadelen moeten eerlijk worden benoemd en aangepakt om recht en vrede te dienen. Het vrij verkeer mag daarvoor in uiterste instantie worden ingeperkt.

Met betrekking tot de subsidiesystemen binnen de EU is er veel te verbeteren. In de EU wordt veel geld rondgepompt via mechanismen die vaak oneerlijk zijn. Subsidies moeten zoveel mogelijk worden vervangen door investeringen. Directe steun moet ten goede komen aan de allerarmsten. Deze steun mag alleen verleend worden als voorwaarden ten aanzien van goed bestuur zijn vervuld. Ook verantwoording achteraf hoort daarbij. Steun voor bepaalde

industrieën in EU-lidstaten mag alleen van korte duur zijn. Het is niet duurzaam als deze industrieën draaien op Europese subsidies, en daardoor oneerlijk concurreren met andere landen. We moeten toe naar gelijkwaardiger verhoudingen tussen EU lidstaten.

2.3 Justitie en EU

Recht en vrede is het primaire doel van de EU. De EU als rechtsstaat moet versterkt worden. Daartoe moeten de 'checks and balances' binnen de Unie steviger worden. Zoals voorgesteld willen we het EP meer bevoegdheden geven om de Commissie en de Europese Raad te controleren.

Het is niet goed dat het Duitse Constitutioneel Hof de enige ware tegenmacht is van de Europese instellingen ten aanzien van de bescherming van grondwettelijke waarden. Daartoe moet de positie van het Hof van Justitie versterkt worden. Het Handvest van de Grondrechten en het EVRM kunnen daar worden toegepast conform de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM). Dit betekent niet dat het Hof van Justitie buiten zijn taak moet treden door een wetgevende rol aan te nemen zoals in het verleden is gebeurd.

EU lidstaten die zich niet houden aan fundamentele rechtsstatelijke en democratische waarden (bijv. Hongarije, Italië) moeten primair door de Raad van Europa en eventueel door de EU (in samenwerking tussen beide instellingen) worden aangepakt met mogelijke financiële korting als sanctie.

De klassieke grondrechten zijn ook in de EU nevengeschikt. Lidstaten houden zelf de bevoegdheid om te beslissen hoe deze grondrechten in de nationale context worden toegepast. De Raad van Europa is de plek waar lidstaten elkaar aanspreken op de bescherming van mensenrechten en de rechtsstaat. Alleen bij ernstige schendingen waardoor de justitiële samenwerking in gedrang komt, moet de EU kunnen optreden.

Met betrekking tot justitiële samenwerking zijn we voorstander van het samenwerken tussen lidstaten op grensoverschrijdende criminaliteit en het harmoniseren (niet uniformeren) van rechtssystemen waar dat nodig is.

2.4 Buitenlands- en defensiebeleid

Als het gaat om het buitenland- en defensiebeleid dan is de samenwerking nu vooral intergouvernementeel van aard. Afstemming tussen de lidstaten, waar dat mogelijk is, valt aan te bevelen, omdat het spreken met één stem door de EU een krachtiger signaal mogelijk maakt. Hiertoe is ook de functie van Hoge Vertegenwoordiger voor het Buitenlands Beleid voor opgericht. Er moet op terreinen waar de EU exclusief bevoegd is in het buitenlandsbeleid met één mond worden gesproken. Ook daarbuiten moet worden gestreefd naar één duidelijke stem, bijvoorbeeld als het gaat om het aanspreken van landen op mensenrechtenschendingen. Op het terrein van buitenlandse handel en investeringen heeft de EU exclusieve competentie gekregen. Het is goed dat de EU handels- en investeringsverdragen kan afsluiten. Daarbij is van belang dat het niet alleen gaat om *free trade*, maar ook om *fair trade*. Publieke belangen moeten gewaarborgd worden, kwetsbare sectoren verdienen bescherming en de belangen van ontwikkelingslanden moeten worden meegenomen.

Eén Europees defensiebeleid is niet realistisch. Er zijn wel Europese (vredes)missies die berusten op intergouvernementele samenwerking. Maar aangezien de defensietaak typisch behoort tot staten en er grote verschillen bestaan tussen lidstaten op het gebied van defensie, is één supranationaal defensiebeleid niet gewenst. Wel zijn we voorstander van intensivering van bestaande samenwerkingsverbanden tussen Europese landen op defensiegebied.

2.6 Zorg, cultuur, onderwijs, belastingen en sociaal beleid

Terreinen als gezondheidszorg, cultuur, onderwijs, belastingen en (grote delen van het) sociaal beleid (waaronder pensioenen) zijn en blijven op nationaal niveau geregeld. De EU kan hier beperkt ondersteunend en aanvullend optreden. De diversiteit van de Europese lidstaten op deze gebieden en het typisch nationale karakter ervan, maken dat de EU hier een beperkte toevoegde waarde brengt.

De dominantie van economische argumentatie achter Europees beleid en regelgeving vanuit de centrale positie van de 'interne markt' vraagt om een actieve inzet op het Europese niveau om ook sociale, rechtsstatelijke en ecologische belangen te waarborgen en minimumstandaarden te hanteren. Verder moet de EU zich terughoudend opstellen op deze terreinen.

2.7 Klimaat, milieu en energie

Op het gebied van milieu en klimaat wordt er in de EU gewerkt aan een geïntegreerde aanpak van waterkwaliteit, het behouden van biodiversiteit, het terugdringen van CO2-uitstoot en andere broeikasgassen, het klimaatneutraal maken van steden, bodemkwaliteit en afvalmanagement. Hiervoor moet de aanwezige kennis in de verschillende lidstaten gedeeld worden en moet waar mogelijke een gezamenlijke Europese aanpak gezocht worden. Het klimaatakkoord van Parijs geeft hiertoe een aanzet door de ambitie om de temperatuurstijging te limiteren tot maximaal 1,5 graden Celsius.

Wat betreft energiebeleid moet volop worden ingezet op een duurzame energietransitie. Alle mogelijke middelen moeten ingezet worden om de opwekking van duurzame energie uit wind, waterkracht, zonne-energie, biomassa en aardwarmte te stimuleren. Nieuwe kolencentrales moeten snel verleden tijd zijn, de kolencentrales die er zijn moeten op den duur verdwijnen en er moeten omvangrijke investeringen gedaan worden in technologische innovatie om in de toekomst ook niet meer afhankelijk te zijn van kernenergie. Vanuit de EU moet er beleid komen dat de burger stimuleert om zelf groene stroom op te wekken. Op de korte termijn moet er ruimte zijn voor de minst vervuilende bronnen van energie.

2.8 Landbouw

De trend die op dit moment wordt ingezet op EU-niveau is dat de boer niet slechts een producent van voedsel is, maar in ruil voor een goede prijs voor zijn waar ook andere maatschappelijke diensten kan leveren. Dit is een positieve ontwikkeling, en moet in toekomstige beleidsplannen de rode draad blijven vormen. Om bestaanszekerheid voor boeren te garanderen is het nodig dat er aandacht wordt besteed aan de ongelijke machtsverdeling binnen de voedselproductieketen. Boeren zouden zich daarom moeten kunnen verenigen in coöperaties om de balans binnen de keten te herstellen. De boer moet een eerlijke prijs voor zijn waar krijgen. Het mededingingsrecht moet hier op aangepast worden. Een over protectionistisch beleid waarbij de boer slechts een zak met geld krijgt zonder daar iets voor terug te hoeven doen moet namelijk echt verleden tijd zijn. Dit betekent ook dat er meer agrariërs over zouden moeten gaan op biologisch en diervriendelijk ondernemen. Een overstap die meer gestimuleerd moet worden door middel van het Europees landbouwbeleid.

2.9 Asiel en migratie

Volgens het Verdrag van Lissabon is de EU een ruimte van vrijheid, veiligheid en recht. Voor het asiel- en migratiebeleid betekent dit dat er ruimte is voor het ontwikkelen van een

gemeenschappelijk Europees beleid. De controle aan de binnengrenzen was al vervallen, daarom moet de controle aan de buitengrenzen ook gezamenlijk geregeld worden. We juichen het toe dat het asiel- en migratiebeleid in zekere mate supranationaal van aard is. Het is vervolgens zaak om de daad bij het woord te voegen.

Bij de migratiestromen naar Europa gaat het vooral om vluchtelingen uit Syrië, Irak en Afghanistan. De grote aantallen verdronken bootvluchtelingen en de mensonterende opvang locaties zijn een pijnlijke weergave van ongelijkheid en onrecht in de wereld. Om hier iets aan te doen moeten problemen bij de bron worden aangepakt door middel van het nastreven van wereldvrede en het tegengaan van terrorisme. Bij aankomst van mensen in Europa is het cruciaal om onderscheid te maken tussen migranten en vluchtelingen in de beslissing of mensen in de EU kunnen blijven.

Als het gaat om arbeidsmigranten dan is het van belang om in Europees verband algemene afspraken te maken. De Europese vraag moet op een legale manier worden gekoppeld aan het aanbod van migranten. Vluchtelingen zijn asielzoekers die wegens levensbedreigende omstandigheden zijn gevlucht uit hun eigen land. Met een supranationaal Europees asielbeleid dat humaan en rechtvaardig is, dienen asielzoekers in elk land gelijk behandeld te worden.

2.10 Uitbreiding van de Europese Unie

Er zijn een aantal landen die zich kandidaat hebben gesteld voor toetreding. Dit zijn Turkije (1999), Macedonië (2005), Montenegro (2010), Servië (2012) en Albanië (2014). Turkije voldoet momenteel niet aan de Kopenhagen-criteria en het is daarom onwenselijk dat Turkije toetreedt tot de Europese Unie. Er zijn veel redenen aan te wijzen waarom Turkije geen EU-lid zou kunnen worden. Turkije moet actief meewerken aan een hereniging van Cyprus, de Armeense Genocide erkennen en ook op het gebied van mensenrechten (van religieuze en etnische minderheden) zijn er nog veel problemen. Het is niet onmogelijk dat Turkije ooit lid zou kunnen worden van de EU. Op lange termijn zouden Turkije en de EU naar elkaar toe kunnen groeien. De laatste jaren zijn ze echter uit elkaar gegroeid en zien een meerderheid van burgers en leiders aan beide kanten toetreding niet zitten. Het is momenteel beter dat de toetredingsonderhandelingen worden gestaakt en Turkije een geprivilegieerd partnerschap met de EU aangaat.

Dan zijn er nog enkele landen die potentiële kandidaat-lidstaten zijn. Dit zijn Bosnië-Herzegovina en Kosovo. Voor deze landen ligt toetreding waarschijnlijk nog in de verre toekomst. Als het gaat om economische stabiliteit, de bestrijding van corruptie en een vreedzaam samenleven tussen verschillende bevolkingsgroepen is er nog veel werk aan de winkel.

3. Buitenlandse Zaken en Defensie

3.1 Trends en uitdagingen

De grenzen van de Europese Unie staan onder druk. Waar vroeger de geopolitieke strijd van ideologische aard was, verschuift deze naar een economische machtsstrijd die veroorzaakt is door schaarste van natuurlijke grondstoffen als olie, gas en water. Dit leidde onder andere tot de annexatie van de Krim door Rusland en lijkt in de nabije toekomst nog voor meer problemen te zorgen.

Op internationaal niveau vinden er machtsverschuivingen plaats richting een multipolair machtscentrum van het Westen en Azië. De vooruitgang van Aziatische landen is zowel demografisch als economisch van aard. Nederland zal, in plaats van de oude positie te verdedigen, proactief kansen moeten creëren in deze vernieuwde mondiale economische verhouding. Hierbij moet Nederland zich inzetten voor economische samenwerking, maar zich niet schuwen om landen aan te spreken op de mensenrechtensituatie in het land.

Ook in militair opzicht draagt Nederland een verantwoordelijkheid. Deze komt tot uiting door het bijdragen aan de VN vredesmissie in Mali, en door het stationeren van F-16s gestationeerd in Libië om het gevecht tegen IS en andere rebellengroeperingen aan te gaan. PerspectieF ondersteunt het inzetten van vredesmissies om terrorisme tegen te gaan. De Nederlandse overheid moet hierbij het kwaad tegen gaan en opkomen voor de minderheden die gebukt gaan onder destructieve krachten als terrorisme en oorlog.

3.2 Mensenrechten en 'the rule of law'

Als christenen geloven we dat ieder mens waardevol is en recht heeft op een menswaardig bestaan. Die inherente menselijke waardigheid brengt fundamentele mensenrechten met zich mee. Zo heeft ieder mens recht op vrijheid van geweten, meningsuiting en godsdienst. Ieder mens moeten zichzelf kunnen voorzien in de noodzakelijke levensbehoeften en een gezond en veilig leven kunnen leiden. Bovendien hebben huidige en toekomstige generaties recht op duurzame ontwikkeling. Het is bijzonder dat ondanks alle culturele verschillen bijna alle landen de universele verklaring van de rechten van de mens hebben ondertekend. Mensenrechten zijn geen westerse ideologie, maar universele noodzaak. Wel moeten mensenrechten altijd in de lokale context worden geïmplementeerd. Voor PerspectieF ligt de prioriteit in het buitenlands beleid bij mensenrechten en 'the rule of law' (de rechtsstaat). Het promoten van de rechtsstaat over de hele wereld, toegepast in de lokale context, heeft de eerste prioriteit. Vanuit die rechtsstaat kan democratie worden ontwikkeld.

3.3 Bevorderen internationale rechtsorde

De naleving van mensenrechtenverdragen schiet helaas vaak tekort. De strijd voor mensenrechten moet voortdurend gestreden worden. Vervolgingen wegens geloof, overtuiging, seksuele geaardheid of ras zijn in vele landen aan de orde van de dag. Nederland moet zijn stem hiertegen verheffen en kan een grote rol spelen om de internationale rechtsorde te bevorderen. Nederland toont door het huisvesten van internationale tribunalen veel belang te hechten aan de implementatie van het internationale recht. Dit brengt een extra verantwoordelijkheid met zich. Allereerst dient Nederland in haar binnenlands beleid fundamentele rechten en vrijheden te waarborgen. Daarnaast dienen de EU en Nederland een geloofwaardig mensenrechtenbeleid te voeren dat non-selectief, proportioneel en effectief is. In internationale overeenkomsten van Nederland en de Europese Unie met derde landen moet naleving van mensenrechten(verdragen) worden opgenomen als eis.

De Nederlandse overheid moet, onder andere in VN-verband, ook opkomen voor mensen die in landen met onderdrukkende regimes de moed hebben openlijk de schending van mensenrechten aan de orde te stellen. Een land dat onder kritiek staat, mag zich niet verschuilen achter het beginsel van de soevereiniteit van de staat. Ook moet de EU de grootmachten aanspreken om hen druk te laten uitoefenen op onderdrukkende regimes.

3.4 Godsdienstvrijheid

Een fundamenteel mensenrecht dat altijd en overal gewaarborgd dient te worden is de godsdienstvrijheid. Nederland moet stelling nemen tegen landen waarin de godsdienstvrijheid beperkt wordt. Voorbeelden hiervan zijn anti-bekeringswetgeving, wetten tegen afvalligheid, anti blasfemiewetgeving en registratieverplichtingen. Maatregelen die Nederland al dan niet in EU-verband kan nemen zijn onder andere het publiekelijk aanspreken van een land, het instellen van handelsbeperkingen of het uitoefenen van diplomatieke druk achter de schermen. Om averechtse effecten tegen te gaan, moet per individueel land worden bekeken welke maatregelen het beste getroffen kunnen worden.

3.5 Geopolitiek

Nederland en de EU dienen landen aan te spreken op hun prestaties op het gebied van rechtsstaat en mensenrechten. Dit geldt ook voor bondgenoten. Nederland moet zich kritisch opstellen in het meedoen met Amerika in de oorlog tegen het terrorisme en zich niet laten leiden door financieel gewin door middel van oorlog. In de voorgaande oorlogen zijn te makkelijk fundamentele rechten en vrijheden als privacy ingewisseld. Nederland dient de VS aan te spreken op hun inzet voor mensenrechten, waarbij het gebruik van de doodstraf moet worden veroordeeld. Binnen Europa is er ook blijvend reden tot zorg als het gaat om de rechtsstaat en mensenrechten in landen als Hongarije, Polen, Italië, Griekenland, Roemenië en Bulgarije. De Raad van Europa en de EU moeten hier gezamenlijk optrekken en consequenties verbinden aan mensenrechtenschendingen.

Naast het aanspreken van bevriende landen dient Nederland staten aan te spreken die erg slecht presteren op het gebied van mensenrechten. Iran, Noord-Korea, Syrië, Turkije, Soedan en Wit-Rusland zijn voorbeelden van staten waar de leiders een bedreiging vormen voor de eigen bevolking en voor andere landen. Economische sancties gericht tegen (de leiders van) deze staten zijn, naast eventuele kernwapenprogramma's, ook wegens de structurele schendingen van de mensenrechten soms mogelijk.

3.6 Midden-Oosten

Het Midden-Oosten blijft een uiterst turbulente regio. De zogenoemde Arabische Lente heeft gezorgd dat onderdrukkende dictators het veld moesten ruimen, maar helaas is het alternatief veelal islamitisch extremisme gebleken. Daar zijn rechtsstaat en democratie, en dus de bevolking, niet bij gebaat. De EU en Nederland moeten de landen in transitie blijven steunen in de richting van een rechtsstaat, en vanuit daar naar een duurzame democratie. Investeringen in de economie en maatschappelijk middenveld zijn daarvoor nodig. Gematigde krachten moeten worden ondersteund, extremistische groeperingen bestreden. Culturele en religieuze groepen, zeker de veelal vervolgde christenen, moeten beschermd worden wanneer hun rechten worden geschonden. Landen in het Midden-Oosten moeten hierop worden aangesproken en er moeten ook acties en sancties volgen op het moment dat mensenrechten worden geschonden.

Israël heeft een bijzondere positie in het Midden-Oosten. Vanuit het christelijke geloof zien we een verbondenheid met het Joodse volk. De staat Israël is het nationale tehuis voor de Joden

en verdient vanwege historische, juridische en morele gronden steun, met inachtneming van internationale rechtsbeginselen. De waardevolle band resulteert niet automatisch in onvoorwaardelijke steun aan het beleid van de Israëlische overheid.

Randvoorwaarden voor een duurzame vredesregeling in het Midden-Oosten zijn: veilige en erkende grenzen voor Israël en erkenning van de nationale aspiraties van de Palestijnen. Pas als de Arabische landen volledige diplomatieke betrekkingen met Israël aangaan, kan een duurzame vredesregeling tot stand komen. Nederland geeft, al dan niet in EU-verband, steun aan het vredesproces, waar beide partijen allereerst zelf verantwoordelijk voor zijn. Een tweestatenoplossing lijkt de meest vruchtbare oplossing, maar dit dient door onderhandelingen tot stand te komen. De internationale gemeenschap dient dit zoveel mogelijk te faciliteren, en Nederland dient hierin voorop te lopen. Het internationaal recht geeft uitgangspunten in deze discussie maar verschil in interpretatie van het recht zal er altijd zijn. Religieuze, politieke en juridische meningsverschillen lopen daarbij ook door elkaar heen en vertroebelen de discussie over het conflict.

PerspectieF vindt het van het grootste belang dat de mensenrechten van zowel Palestijnen als Joden gewaarborgd worden en dat schendingen van beide kanten worden benoemd en veroordeeld. Als vredestichters is het van belang dat we processen van vrede, verzoening en samenwerking actief stimuleren en niet vanuit onze kant met boycots, blauwdrukken en eenzijdige acties frustreren. Er moet tussen Israëli en Arabieren worden gezocht naar een rechtvaardige vrede met steun van de internationale gemeenschap.

3.7 Defensie

De taak van het leger is steeds meer veranderd in de afgelopen 20 jaar. Het leger wordt steeds meer ingezet bij vredesmissies buiten ons land, om de internationale rechtsorde te handhaven of te herstellen. Dit heeft consequenties voor de organisatiestructuur. Het leger wordt steeds meer een flexibele organisatie gericht op het helpen voorkomen- en bestrijden van regionale conflicten, die gemakkelijk kunnen escaleren tot een conflict van grote omvang. Dit is een goede ontwikkeling, maar het mag niet ten koste gaat van algemene verdedigingstaken. Wel staat PerspectieF voor een internationale oriëntatie van defensie. Het leger mag niet de taak van binnenlandse orde en veiligheid overnemen van de politie, al kan het hier wel een aanvullende rol vervullen.

Opeenvolgende bezuinigingen hebben erin gehakt bij defensie. Dit is een onverantwoorde '*Operation Breakdown'*. De grondwettelijke verplichting om de internationale rechtsorde te bevorderen kan steeds moeilijker worden nagekomen. De internationaal geprezen Nederlandse geïntegreerde 3-D benadering, van 'Defense, Development and Diplomacy', wordt daarmee onder druk gezet. Daarnaast is de manier van bezuinigen niet altijd de juiste. Er worden weinig toekomstgerichte keuzes gemaakt.

Nederland moet inzetten op een hervorming van defensie. Daarbij moet er rekening worden gehouden met de hedendaagse non-conventionele oorlogsvoering in gebieden in het Midden-Oosten waar Nederland actief is. Het voorop stellen van burgerbescherming is essentieel bij de keuzes die worden gemaakt in het defensiebeleid. De '*responsibility to protect'* kan een rechtvaardiging zijn voor militair ingrijpen, mits het echt gericht is op burgerbescherming. Het is goed dat Nederland zijn steentje bijdraagt aan dergelijke operaties. Als leiders geen bescherming, maar een bedreiging voor burgers zijn, dan kan als laatste redmiddel militair worden ingegrepen met inachtneming van het internationaal recht. Het is zaak om in VN-verband zo snel mogelijk een juridisch mandaat te krijgen om in te grijpen. Er is een verplichte internationaal rechtelijke toets alvorens tot militaire actie over kan worden gegaan.

De beginselen van de rechtvaardige oorlog dienen uitgangspunt te zijn in de afweging om militaire missies te steunen. Het heeft voorkeur om regionale militaire krachten in te zetten voor burgerbescherming, maar anders is de NAVO aan zet. Als de NAVO handelt dan dient ze er alles aan te doen om zoveel mogelijk burgers te beschermen. De Nederlandse militairen dienen hier ook op getraind te worden. Bij de ethische training moet een correcte benadering van burgers centraal staan. Maar allereerst moet de training van militairen op volwaardig niveau kunnen plaatsvinden. De uitrusting en voorzieningen van defensie moeten weer op orde worden gebracht. Hierop kunnen geen verdere bezuinigingen plaatsvinden. Daarnaast dient er goede nazorg voor militairen aanwezig te zijn. We moeten respect hebben voor de belangrijke en moeilijke taak van militairen, en daar ook naar handelen in het overheidsbeleid.

Het is een goede zaak als Nederland zich actief toont op het gebied van VN- missies. Daarbij is geloofwaardigheid essentieel. Koste wat het kost eigen slachtoffers willen vermijden is hypocriet en kost veel mensenlevens. Er moet alles aan worden gedaan hiervoor een draagvlak te creëren in de Nederlandse samenleving. Het zou daarom goed zijn om kaders op te stellen hoe er wordt ingegrepen bij verschillende situaties en op welke manier landen daarbij samenwerken. Bij uitzending van Nederlandse eenheden moet Nederland nauw betrokken worden bij de internationale besluitvorming. Taken en bevoegdheden moeten vooraf duidelijk zijn vastgelegd. Voor uitzending van eenheden moet de missie een kans van slagen hebben en moeten de militairen, ook bij humanitaire missies, voldoende toe- en uitgerust zijn. Een te hoog aspiratieniveau van Nederland op het gebied van crisisbeheersing, vredesoperaties en humanitaire hulpverlening is, omdat de mogelijkheden beperkt zijn, ongewenst. Nederland moet dan ook samenwerken in NAVO-verband en EU-verband. Ook is verdere militaire samenwerking met Duitsland, Frankrijk en Engeland aan te moedigen. Het moet dan wel gaan om samenwerking en niet om integratie.

3.8 Wapens

Wapens zijn nodig om de defensietaak uit te oefenen en daarmee het kwaad in de wereld te bestrijden. Het zijn echter dezelfde wapens die de oorzaak zijn van een hoop ellende op deze aarde. Nederland dient zich daarom in te zetten voor de bestrijding van de bewapeningswedloop en voor een betere controle op de wapenindustrie en de (internationale) wapenhandel. Met name kernwapens, biologische en chemische wapens moeten zoveel mogelijk worden gereduceerd. Nederland heeft het Non-Proliferatie Verdrag (1970), waarin wordt gesproken over nucleaire ontwapening, ondertekend. Ons land houdt als lid van de NAVO wel vast aan de nucleaire afschrikkingsdoctrine, vastgelegd in het NAVO-Strategisch Concept (SC). PerspectieF vindt dat de Nederlandse regering in internationaal verband moet inzetten op sterke vermindering van kernwapens in de wereld. Een ideale situatie is een wereld zonder wapens, zeker als het gaat om massavernietigingswapens. Helaas moeten we de realiteit onder ogen zien dat de technieken voor deze wapens voorhanden zijn en daarmee een totale afschaffing van deze wapens niet haalbaar is. We kunnen niet het risico lopen dat landen als Iran wel kernwapens hebben en NAVO-landen niet. Het is daarom ook van het grootste belang dat nucleaire wapens niet in de handen komen van de verkeerde leiders.

4.Justitie en Veiligheid

4.1 Trends en uitdagingen

Het in vrijheid en veiligheid met elkaar samen leven zijn belangrijke voorwaarden voor een florerende samenleving, waar eenieder, ongeacht overtuiging of opvattingen, meetelt en zijn of haar bijdrage kan leveren aan de maatschappij. Die voorwaarden zijn niet vanzelfsprekend. Het waarborgen van veiligheid en vrijheid zijn hierom belangrijke taken van de overheid. Tegelijkertijd zijn veiligheid en vrijheid soms met elkaar in conflict en eveneens maar beperkt 'maakbaar' door de overheid. PerspectieF vindt het daarom belangrijk dat de overheid over voldoende middelen beschikt om een bijdrage te kunnen leveren aan een veilige en vrije samenleving, maar tegelijkertijd haar grenzen niet te buiten gaat en hierin aandacht heeft voor fundamentele mensenrechten en burgerlijke vrijheden. Ook maatschappelijke en private organisaties en burgers zelf, vervullen een belangrijke rol in het zorgen voor een veilige en vrije samenleving.

Belangrijke hedendaagse uitdagingen voor de politiek op het gebied van Justitie en Veiligheid zijn onder andere het opkomende internationaal terrorisme, het spanningsveld tussen veiligheidsbeleid en mensenrechten (privacy), mensenhandel en uitbuiting (prostitutie) en het versterken van de strafrecht.

4.2 Internationaal terrorisme

Internationaal terrorisme staat sinds 11 september 2001 hoog op de politieke en maatschappelijke agenda. Na de aanslagen in Parijs en in Brussel in 2015 en 2016 lijkt het terroristisch geweld steeds dichterbij te komen. Ook in Nederland lijken extremistische opvattingen van zowel rechtse, linkse als religieuze hoek, gehoor te vinden bij diverse groeperingen.

De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) noemt het dreigingsniveau in Nederland dan ook 'substantieel', wat zoveel betekent dat er een reële kans is op een terroristische aanslag in ons land.

Terrorisme, van welke aard ook, vormt een bedreiging voor de fundamentele vrijheden die wij in onze samenleving hoog achten. PerspectieF vindt het belangrijk dat terroristisch geweld en extremistisch gedachtengoed wordt bestreden en ontmaskerd. Hierbij is het van groot belang dat de opsporingsinstanties zoals politie, justitie en de inlichtingendiensten over voldoende (financiële) middelen beschikken om aanslagen te kunnen verijdelen en terroristen voortijdig op te kunnen sporen.

Tegelijkertijd vindt PerspectieF dat de trend naar voortdurende uitbreiding van bevoegdheden van opsporingsinstanties niet doorgezet moet worden. Hoewel terrorisme een reële bedreiging vormt voor fundamentele vrijheden, mag het niet zo zijn dat opsporingsinstanties diezelfde vrijheden met voeten treden in haar ambitie om terrorisme uit te bannen. PerspectieF vreest dat dergelijke doorgeschoten trends kunnen leiden tot een controlestaat waarin iedere burger op voorhand al als een potentiele bedreiging gezien wordt. PerspectieF vindt dan ook dat er niet alleen aandacht moet zijn voor repressieve maatregelen in het hier en nu, maar ook dat er ingezet wordt op het zorgvuldig ontrafelen en begrijpen van het extremistische gedachtegoed zodat dat gericht en tijdig weersproken kan worden.

4.3 Veiligheid en privacy

De overheid heeft een belangrijke taak in het waarborgen van de veiligheid van haar burgers. Dit moet echter niet betekenen dat in het uitvoeren van deze taak, grondrechten onevenredig en onnodig worden geschonden en ingeperkt. Dit lijkt echter in toenemende mate wel het geval. Zo geeft de nieuwe Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten de diensten vergaande bevoegdheden om ongericht grote hoeveelheden persoonlijke gegevens te onderscheppen in de hoop terroristen voortijdig op te sporen. Ook de Nederlandse Politie maakt al gebruik van *predictive policing* waarbij 'big data' gebruikt wordt om misdrijven zoals woninginbraken en overvallen te kunnen voorspellen.

Door de toenemende digitalisering, datavergaring en het gebruik van big data loopt het recht op privacy ernstig gevaar. Burgers hebben het recht om te weten welke persoonsgegevens en gegevens over persoonlijk internetgebruik worden vastgelegd. De privacy moet goed worden beschermd. Onder privacy valt het recht om te worden vergeten, zodat burgers zelf de controle houden over hun persoonsgegevens. Het mag niet zo zijn dat privégegevens door de overheid of andere instanties zonder duidelijk doel opgevraagd en zonder toestemming gebruikt worden. Ook mogen persoonsgegevens niet gebruikt worden voor andere doeleinden dan waarvoor zij verzameld zijn. Het is daarnaast zeer de vraag hoe effectief het gebruik van 'big data' is in het verbeteren van de veiligheid. Gedrag laat zich immers moeilijk voorspellen en het risico op valse positieven is groot. Daarnaast bestaat het risico dat burgers bij voorbaat al worden aangemerkt als risicoburger, hetgeen stigmatiserende effecten met zich mee kan brengen.

PerspectieF vindt dat de overheid stevig moet inzetten op de bescherming van persoonsgegevens door overtreders te vervolgen en zelf in haar handelen ook het goede voorbeeld te geven. Daarbij is belangrijk dat een visie wordt ontwikkeld op het gebruik van 'big data' met bijzondere aandacht voor de neveneffecten die daaruit voortvloeien. De Europese Unie moet sterk staan tegenover de druk van onder andere de Verenigde Staten, maar ook uit de toenemende druk van aanslagen op eigen bodem, om gegevens uit te leveren over haar burgers.

4.4 Mensenhandel, prostitutie, uitbuiting en kinderporno

Mensenhandel is nog steeds een groot probleem in Nederland. Prostitutie hoort niet thuis in een gezonde samenleving met respect voor ieder mens. Prostitutie is in strijd met menselijke waardigheid. Een vrouwenlichaam is niet te koop. In de bordeelsector vindt mensenhandel ook na de legalisering van prostitutie echter nog veelvuldig plaats. De aanpak van mensenhandel dient een grotere prioriteit te krijgen, mede door het creëren van bewustwording zodat herkenning van signalen die wijzen naar mensenhandel gemakkelijker wordt. Daarnaast dienen risicogroepen die kwetsbaar zijn om slachtoffer te worden van mensenhandel, zoals immigranten, geïnformeerd te worden over hun rechten. Speciaal in sectoren zoals de land- en tuinbouw, horeca en uitzendbureaus dient aandacht te zijn voor de bestrijding van mensenhandel. Hierbij is het van belang niet slechts aandacht te besteden aan prostitutie, maar ook aan arbeidsuitbuiting. Tot op heden vindt PerspectieF dat er nog onvoldoende maatregelen zijn om de misstanden in deze "bedrijfstak" te bestrijden, zoals uitbuiting, geweld en misbruik die op structurele basis blijven plaatsvinden. Pooiers, loverboys en onvrijwillige prostitutie moeten worden bestreden. De overheid moet stevig investeren in uitstapprogramma's en voorkomen dat vrouwen in het illegale prostitutiecircuit terecht komen.

PerspectieF vindt daarnaast dat er ingezet moet worden op voorlichtingsmateriaal voor scholen over loverboys en de gevaren van sexting. Jongeren zijn extra kwetsbaar en dienen hiertegen te worden beschermd door hen toe te rusten en bewust te maken van de risico's.

Ook de bestrijding van kinderporno moet hoge prioriteit behouden bij de politie. Bezit en bekijken van kinderporno is strafbaar. PerspectieF vindt dat providers aansprakelijk moeten worden gesteld voor de inhoud van de sites die zij beheren.

4.5 De strafrechtketen

De politie, het Openbaar Ministerie, de rechterlijke macht en reclasseringspartijen vervullen een belangrijke functie in de samenleving. Niet alleen zorgen deze partijen voor de handhaving van de wet en de openbare orde, zij vervullen ook een belangrijke morele functie in de samenleving. Het is mede hierom dat een samenleving baat heeft bij een goed functionerend strafrechtelijk apparaat.

Met de nationalisering van de politie, het samenvoegen van de 25 politiekorpsen tot één landelijk korps in 2012, is er veel veranderd in de politieorganisatie. Dit is de kwaliteit van de politie helaas niet op alle vlakken ten goede gekomen; er is sprake van een hoog ziekteverzuim, gedemotiveerd personeel, problemen rondom ICT-systemen en grote financiële tekorten.

Daarnaast is ook de kwaliteit van de rechterlijke macht onder druk komen te staan door het invoeren van grote hervormingen (zoals digitalisering) onder de simultane wens van bezuinigen. Tegelijkertijd baart het PerspectieF zorgen dat de focus van zowel politie als de rechterlijke macht ligt op de bedrijfsvoering en niet op de kwaliteit van de uitvoering. Het efficiencydenken draagt ertoe bij dat de professional lang niet altijd meer de ruimte heeft om naar bevind van zaken te kunnen handelen, terwijl dit vaak wel verlangd wordt.

PerspectieF vindt dat er aandacht moet worden besteed aan het op orde krijgen van de strafrechtketen. Het is van wezenlijk belang dat de politie en de rechterlijke macht over voldoende financiële en organisatorische middelen beschikken om goed te kunnen functioneren. PerspectieF vindt hierbij dat er niet slechts de aandacht moet zijn voor een efficiënte strafrechtketen, maar ook een strafrechtketen waar de professional de ruimte krijgt om kwaliteit af te leveren in de uitvoering.

4.6 Asielbeleid

Vanuit de Bijbel hebben we de plicht om te zien naar vreemdelingen (zie bijvoorbeeld Deuteronomium 24: 17-22). Voor de overheid betekent deze verantwoordelijkheid dat zij de rechten van vreemdelingen moet waarborgen. Het Vluchtelingenverdrag en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens vormen internationale verplichtingen voor Nederland.

Vandaag de dag is er, mede door de grote vluchtelingenstroom vanuit Syrië en Irak, veel maatschappelijke en politieke discussie over hoe om te gaan met vreemdelingen. Het valt PerspectieF op dat het debat in toenemende mate gevoerd wordt vanuit een veiligheidsdiscours waarin vluchtelingen vooral worden gezien als een potentieel risico voor de veiligheid. PerspectieF vindt dat vluchtelingen in de eerste plaats vanuit de Bijbelse barmhartigheid benaderd moeten worden en niet op voorhand al worden afgescheept als potentieel gevaarlijke terroristen.

Opvang

Nederland en de Europese Unie dienen zich actief op te stellen om een einde te maken aan de mensonterende situaties in de Europese asielopvang, zoals in Griekenland en op Lampedusa.

PerspectieF vindt dat de overheid het recht op opvang voor asielzoekers vanaf binnenkomst tot het moment van toelating of uitzetting moet waarborgen. In de opvang van asielzoekers dient een menswaardig bestaan gewaarborgd te worden. Hiervoor is het belangrijk dat asielzoekers gehuisvest worden in kleinschalige centra waar privacy is. Vele verhuizingen en langdurig verblijf in de opvang tijdens de asielprocedure dienen te worden vermeden. Daarom pleit PerspectieF voor een snelle procedure waarin zorgvuldig en rechtvaardig beslist wordt over de asielaanvraag. Hierdoor hoeven mensen minder lang in de opvang te verblijven, verkeren ze minder lang in onzekerheid en worden kosten bespaard op de opvanguitgaven. Ook de geloofsovertuiging van de asielzoeker wordt meegenomen in de beoordeling of een land voor die persoon veilig is. Van een asielzoeker mag in dat kader niet worden verlangd om bij terugkeer in het land van herkomst zijn geloofsovertuiging verborgen te houden.

Illegaliteit

Uitgeprocedeerde asielzoekers mogen niet op straat en in de illegaliteit belanden. Illegaliteit wordt niet strafbaar gesteld. PerspectieF vindt dat de overheid een effectief terugkeerbeleid moet voeren. Dit betekent dat de overheid daadwerkelijk stappen moet ondernemen om uitgeprocedeerde asielzoekers uit te zetten naar het land van herkomst. Indien de overheid dit nalaat of het land van herkomst niet meewerkt aan het verstrekken van de benodigde papieren, komt deze uitgeprocedeerde asielzoeker na bepaald tijdsverloop in aanmerking voor een verblijfsvergunning.

Terugkeer

Bij gedwongen terugkeer van een vreemdeling naar het land van herkomst dient de overheid na te gaan of de vreemdeling geen gevaar loopt op een onmenselijke behandeling in het land van herkomst. Als er serieuze aanwijzingen zijn dat uitzetting te gevaarlijk is en zaken aanhangig zijn ter beoordeling bij de rechter, moet er gewacht worden met uitzetting. De overheid moet er geheel van overtuigd zijn dat geen mensenrechtenschendingen plaatsvinden en de asielzoeker de vrijheid heeft zijn/haar godsdienst te belijden in het land van terugkeer.

4.7 Vrijheid van godsdienst

Het recht op vrijheid van godsdienst heeft haar basis in de Nederlandse grondwet en diverse internationale verdragen. De overheid dient zich bewust te zijn van haar taak om dit recht te beschermen en te respecteren. Dit houdt ook in dat ze haar eigen taak en bevoegdheden weet te begrenzen. Vrijheid van godsdienst omvat niet alleen het privédomein. Vrijheid van godsdienst is niet alleen het recht van een individu, het heeft ook een collectief aspect, om in gemeenschap vorm te geven aan geloofsovertuigingen. Het functioneren van de rechtsstaat kan worden afgelezen aan de wijze hoe zij omgaat met (religieuze) minderheden.

In het maatschappelijk en politiek debat staat de vrijheid van godsdienst onder druk. Mensen (her)kennen de waarde van argumenten gebaseerd op religieuze overtuigingen niet altijd meer. De overheid dient daarom te waken over de vrijheid van godsdienst en dient de waarde van godsdienst voor de samenleving, in de vorm van gemeenschap en maatschappelijke activiteiten, te erkennen. Zij moet ruimte bieden voor maatschappelijke organisaties om te functioneren op grond van hun religieuze identiteit. Overtuigingen op grond van de vrijheid van godsdienst moeten ook kunnen worden uitgedragen in maatschappelijke organisaties, bijvoorbeeld op het vlak van personeelsbeleid. Op het werk moet ruimte zijn voor gewetensbezwaren van mensen. Iemand die bezwaren heeft tegen abortus en euthanasie mag geen benadeling ondervinden bij de toelating tot opleidingen en uitvoering van werk. PerspectieF vindt dat gewetensbezwaarden de ruimte behoren te krijgen binnen hun werk om hun opvattingen trouw te blijven.

4.8 Vrijheid van meningsuiting

Net als de vrijheid van godsdienst speelt ook de vrijheid van meningsuiting een belangrijke rol in de geschiedenis van Nederland. Ook dit recht is zowel in de grondwet als in internationale verdragen vastgelegd. Uitgangspunt van onze democratische rechtsstaat is dat iedere burger het recht heeft om zijn leven naar eigen inzicht vorm te geven. Een burger moet zijn eigen visie op het leven kunnen ontwikkelen en moet deze ook kunnen uitdragen.

De vrijheid van meningsuiting is niet absoluut: de vrijheid van meningsuiting bestaat behoudens ieders verantwoordelijkheid voor de wet. Dit betekent dat niet mag worden opgeroepen tot geweld of dat uitpraken discriminerend zijn. In een democratische rechtsstaat is het publieke debat van vitaal belang. Voor een sterke en gezonde samenleving is belangrijk dat het debat met respect wordt gevoerd. PerspectieF wil daarom niet dat racistische of seksistische opmerkingen normaal worden.

4.9 Positie van het slachtoffer in het strafproces

De positie van het slachtoffer in het strafproces is de afgelopen jaren versterkt. Zo wordt de hulp aan slachtoffers verbeterd, kan het slachtoffer eerder beslag leggen op de goederen van de verdachte en kunnen slachtoffers in sommige gevallen tijdens het strafproces gebruik maken van het spreekrecht waarbij ze een verklaring kunnen afleggen over de gevolgen die het misdrijf voor hen heeft gehad. PerspectieF is blij met de versterking van de positie van het slachtoffer, maar wil geen verdere versterking, omdat dan de positie van de verdachte onder druk komt te staan. PerspectieF vindt het niet wenselijk wanneer slachtoffers zich ook kunnen (gaan) uitspreken over de gewenste straf. In het strafproces moet namelijk niet het uitgangspunt zijn dat twee partijen tegen elkaar staan, maar dat eerlijk, rechtvaardig en onafhankelijk recht wordt gesproken.

Daarnaast is de tendens om meer en harder te straffen niet wenselijk. Strafrecht moet immers worden gezien als het ‘ultimum remedium’, het laatste middel waarnaar wordt gegrepen. PerspectieF pleit er daarom voor dat er rekening wordt gehouden met de positie en rechten van de verdachte. Het strafproces dient erop gericht te blijven de verdachte een eerlijk proces te geven. De verdachte dient niet onevenredig getroffen te worden in zijn rechten en integriteit en er moet ook aandacht zijn voor reintegratie van de verdachte zodat de kans op recidive kan worden verlaagd.

5. Ontwikkelingssamenwerking

5.1 Trends en uitdagingen

Publieke mondiale gerechtigheid en vredesopbouw zijn voor PerspectieF richtinggevend voor het buitenland- en ontwikkelingsbeleid. Het gaat erom recht te doen aan de gelijke waardigheid van ieder mens als schepsel van God. Wereldwijd dragen overheden, organisaties en burgers onderscheiden verantwoordelijkheden om hieraan bij te dragen.

Hoewel de economische verhoudingen in de wereld aan het veranderen zijn, is er nog altijd een enorm verschil in welvaart tussen Westerse landen en de rest van de wereld. Grote groepen mensen leven nog altijd in armoede en uitbuiting. Zonder aanpak van oneerlijke handel blijft ontwikkelingssamenwerking dweilen met de kraan open.

Belangrijke ontwikkelingen zijn de groei van (inkomens- en vermogens-)ongelijkheid wereldwijd, intensivering van (niet-duurzame) handel, en samenwerking tussen bedrijven en NGO's. Deze laatste is in principe positief en kan bijdragen aan effectievere ontwikkelingssamenwerking, als ook aan het aanpakken van de eerste twee ontwikkelingen. Van belang is dat meer aandacht gaat naar gelijkwaardigheid in partnerrelaties tussen Westerse en lokale organisaties, in het bijzonder wat betreft zeggenschap en belangen.

De politiek dient zich actiever in te zetten voor eerlijke handel en het beëindigen van belastingverdragen, die in grote meerderheid zeer nadelig uitpakken voor in het bijzonder ontwikkelingslanden. Het maatschappelijk middenveld verdient ook meer aandacht van overheden, waarbij de focus van het ontwikkelingsbeleid sterker dient te liggen bij het versterken van lokale organisaties in plaats van het uitvoeren van projecten. NGO's hebben hierin een belangrijke verantwoordelijkheid en verdienen het vertrouwen. Bedrijven dienen niet alleen gericht te zijn op winst, maar ook verantwoordelijkheid te nemen voor hun productieprocessen en –ketens. Burgers hebben verantwoordelijkheid door hun consumptiegedrag.

5.2 Ontwikkelingssamenwerking

Publieke mondiale gerechtigheid en vredesopbouw zijn voor PerspectieF richtinggevend voor het buitenland- en ontwikkelingsbeleid. Het gaat erom recht te doen aan de gelijke waardigheid van ieder mens als schepsel van God. Wereldwijd zijn we met elkaar verbonden. De mensheid draagt gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor duurzame menselijke ontwikkeling. Dit is ontwikkeling in de ruime zin van het woord. Immaterieel en materieel. Wederkerige ontwikkeling van verkrijger, ontvanger, gever en/of schenker van middelen, kennis en goederen. Van huidige en toekomstige generaties.

De eerste verantwoordelijkheid ligt bij het werken aan een menswaardig bestaan voor de ieder mens in de wereld. PerspectieF is moreel verontwaardigd over het lijden van de armsten. Ieder mens moet in staat zijn om te participeren in de samenleving. Wereldwijd dragen overheden, organisaties en burgers onderscheiden verantwoordelijkheden om hieraan bij te dragen. Deze verantwoordelijkheden worden hieronder uitgewerkt in reactie op recente mondiale ontwikkelingen.

Wereld in Beweging

De wereld heeft te maken met vele crises. De schuldencrisis is de meest recente, maar er is ook sprake van een voedsel-, klimaat-, water-, energie-, grondstoffen- en veiligheidscrisis. Onderliggende oorzaak is een morele crisis die haar oorsprong vindt in de menselijke

kwetsbaarheid, maar ook in het individualisme en de dominantie van de neoliberale filosofie in economie en politiek van met name Westerse landen. Deze problemen zijn in belangrijke mate verantwoordelijk voor onderontwikkeling van grote groepen mensen in de wereld.

Dit is terug te voeren op koloniale tijden en huidige oneerlijke economische machtsverhoudingen in de wereld tussen arm en rijk. Hoewel de invloed van de BRIC-landen en ontwikkelingslanden die economische vooruitgang geboekt hebben toeneemt in de internationale politiek is het verschill tussen Noord en Zuid, en West en Oost nog altijd aanzienlijk.

De opkomst van landen en bijkomende intensivering van de internationale handel heeft gezorgd voor flinke economische groei in de wereld. Deze handel is echter vaak niet duurzaam, terwijl de voordelen van deze groei maar mondjesmaat de gewone burger bereiken. In veel productieketens (kleding, elektronica, grondstoffen, voedsel, farmacie) is er sprake van uitbuiting van arbeiders, uitputting van grondstoffen en milieuvervuiling door het falen van bedrijven en overheden.

Daardoor is er per saldo meer ongelijkwaardigheid, aangezien met name de verschillen tussen bevolkingsgroepen binnen landen steeds groter worden. Er zijn de ‘winners’ en ‘losers’ van de globalisering.

Van OS naar MS

In antwoord op de uitdagingen van een wereld in beweging wilt PerspectieF van ontwikkelingssamenwerking naar mondiale samenwerking. Het traditionele concept van ontwikkelingssamenwerking is niet toereikend. Het ontwikkelingssamenwerkingsbeleid was dan ook toe aan revisie. Nederland heeft niet langer de pretentie om ontwikkeling te brengen in de Derde Wereld. Dit valt toe te juichen vanuit het uitgangspunt van gelijkwaardige mondiale relaties.

Mondiale samenwerking is het antwoord in de context van de huidige geglobaliseerde wereld. Concreet betekent dat een hervorming van het vroegere ontwikkelingssamenwerkingsbeleid, het inzetten op eerlijke en duurzame economische relaties en een geïntegreerde, duurzame aanpak van internationale problemen (mondiale publieke goederen).

Hervorming OS-beleid

Het is goed dat er door Nederland en de EU gewerkt wordt aan effectiever ontwikkelingssamenwerkingsbeleid. De besteding van belastinggeld moet kritisch worden gevolgd. Daarom steunt PerspectieF het afbouwen van directe begrotingssteun van de Nederlandse overheid aan andere overheden, en zet zij hier ook op in binnen de EU. Er zijn echter nog stappen te zetten, in het bijzonder wat betreft zeggenschap voor degenen op wie ontwikkelingsprojecten gericht zijn.

Positief is de focus van het nieuwe beleid op een aantal speerpunten en een aantal landen waar Nederland en EU primair het verschil kunnen maken. Wat PerspectieF betreft ligt de focus op landbouw en voedselzekerheid, verbetering van de positie van vrouwen en kinderen, recht en veiligheid, gezondheid, water en milieu, en onderwijs. Van belang is echter dat hierbij ingezet wordt op een zo groot mogelijke rol van lokale maatschappelijke organisaties, en versterking daarvan, in plaats van de projecten uitsluitend door Westerse NGO’s te laten uitvoeren.

Daarnaast moeten Nederland en de EU vanuit de focus op de zwaksten een aanzienlijk deel van het budget besteden aan humanitaire noodhulp bij rampen en conflicten via multilaterale

instellingen en gecoördineerde acties van ngo's. Daarbij moet zo snel mogelijk van noodhulp naar structurele ontwikkelingsinitiatieven worden geschakeld.

Het nieuwe Nederlandse beleid pretendeert gelukkig minder, maar heeft helaas ook minder ambitie als we kijken naar de miljardenbezuinigingen op ontwikkelingssamenwerking. Om ambities waar te maken zijn meer middelen nodig vanuit Nederland.

Daarnaast hoort bij de hervorming coherent beleid, wat betekent dat oneerlijke economische verhoudingen worden rechtgetrokken, dat er geïnvesteerd wordt in mondiale publieke goederen (water, lucht, klimaat, milieu etc.) en een geïntegreerde inzet op defensie, diplomatie en ontwikkelingssamenwerking. Onderdeel hiervan is het voorkomen van rampen en mensonwaardige ongelijkheid in plaats van het achteraf te repareren. Volgens PerspectieF dienen Nederland en de EU hier nog meer ambitie en resultaten te tonen. Dit betekent dat de belangen van de armsten voorop dienen te staan in relaties met andere landen.

Handel en ontwikkeling kunnen samengaan, maar dat is geen vanzelfsprekendheid. Het is zeker een mogelijkheid om effectiever aan ontwikkeling te werken en oneerlijke verhoudingen aan te pakken. Wel richt Nederland zich nu voornamelijk op productieve sectoren waarbij onze handelsbelangen al snel de boventoon kunnen gaan voeren. PerspectieF kiest allereerst voor de allerarmsten. Daarbij hoort een breder palet aan speerpunten voor mondiale samenwerking, en het verlenen van hulp in situaties waar handel niet mee gediend hoeft te zijn.

Eerlijke en duurzame economische relaties

De internationale vrijhandel heeft voor veel economische groei gezorgd. Helaas is deze groei niet altijd eerlijk en duurzaam, gelet op uitbuiting van arbeiders, uitputting van grondstoffen, milieuvervuiling en klimaatverandering.

Door maatschappelijk verantwoord consumeren (burger), produceren (bedrijfsleven) en reguleren (overheden) kunnen productieketens eerlijker en duurzamer worden. Markten moeten gereguleerd worden om optimaal te kunnen functioneren ten dienste van een gelijkwaardige ontwikkeling. De onderscheiden verantwoordelijkheden van deze actoren worden hieronder beschreven.

Daarnaast moeten in handelsbeleid, landbouwbeleid en investeringsbeleid keuzes worden gemaakt waarbij het belang van ontwikkelingslanden nadrukkelijk voorop wordt gesteld. In verdragen van de EU met andere landen moeten sociale, ecologische en rechtsstatelijke voorwaarden gesteld worden en moet er ruimte zijn om in de toekomst hogere eisen te stellen op het gebied van milieu, arbeidsnormen, gezondheidsnormen.

Het dominante model in de wereld van louter meer economische groei moet ook kritisch worden beschouwd. Groei is nodig voor ontwikkeling. Maar om de ontwikkeling duurzaam en eerlijk te laten zijn is andere groei nodig. Daarbij gaat PerspectieF voor kleinschaligere en kortere productieketens die meer als een kringloop gaan functioneren. Innovatieve technologische investeringen kunnen een bijdrage leveren aan duurzame en eerlijke groei, en moeten daarop kritisch worden beoordeeld. De groei mag in ieder geval niet 'geleend' zijn op volgende generaties door middel van het maken van schulden.

Onderscheiden verantwoordelijkheden

Vanuit de christelijk-sociale politiek willen we de verantwoordelijkheden voor het werken aan gelijkwaardige ontwikkeling onderscheiden voor overheden, maatschappelijk middenveld, bedrijven en burgers. Deze actoren zijn vaak nauw verweven in een geglobaliseerde wereld

van netwerken. Mondiale samenwerking tussen deze actoren is dan ook noodzaak. Tegelijkertijd moeten specifieke verantwoordelijkheden (binnen deze samenwerking) worden onderscheiden om zo te voorkomen dat iedereen alles gaat doen of dat juist niemand verantwoordelijkheid neemt. Daarbij zet PerspectieF in het bijzonder in op meer 'ownership' van mondiale samenwerking van burgers, maatschappelijk middenveld en bedrijven.

5.2 Overheden

Overheden hebben de verantwoordelijkheid om voorwaarden te scheppen waardoor mensen een menswaardig bestaan kunnen leiden en deel kunnen nemen aan de samenleving. Dat betekent het garanderen van fundamentele rechten en vrijheden door zich soms terughoudend en dan weer actief op te stellen, afhankelijk van de lokale context. Burgers moeten niet afhankelijk zijn van liefdadigheid om in staat te worden gesteld te participeren op een minimumniveau. Tegelijkertijd moet de overheid niet doorschieten in regulering om de mens van wieg tot graf te verzorgen. Er dient ruimte te zijn om verantwoordelijkheid te nemen als burger, organisatie of bedrijf.

De nationale overheid heeft namens de samenleving de primaire verantwoordelijkheid voor het garanderen van een menswaardig bestaan. In een rechtsstaat is het mogelijk om dit bij de overheid af te dwingen. Helaas is in veel opkomende en arme landen de overheid niet in staat of bereid om aan de minimumstandaarden van menselijke waardigheid te voldoen. Bij het falen van deze overheid komen de overheden van buurlanden in beeld vanuit de gedachte dat de relaties met deze landen het sterkst zal zijn. Regionale overheden en organisaties spelen daarbij een belangrijke rol. Pas daarna komt de verantwoordelijkheid van overige overheden, al dan niet in georganiseerd regionaal of multilateraal verband. Van belang is dat de overheden hun inspanningen op elkaar afstemmen.

De Nederlandse overheid en Europese Unie dienen verantwoordelijkheid te nemen door middel van bilaterale samenwerking en door middel van hun economische positie in de wereld. Zoals aangegeven is directe begrotingssteun daarbij geen goed middel. Ook moeten voorwaarden worden gesteld aan andere overheden wanneer hulp wordt verleend. Die hulp moet zich richten op de speerpunten van het beleid vanuit de competenties en waarden van het Nederlandse en Europese beleid, met oog voor toepassing in de lokale context.

In multilateraal verband kunnen bepaalde vormen van hulp en ontwikkelingssamenwerking het meest effectief tot stand komen. PerspectieF steunt multilaterale noodhulp bij grote rampen en coördinatie van mondiale samenwerking via VN, Wereldbank en IMF. Hervorming van machtsstructuren van deze instituten is nodig ten gunste van landen in ontwikkeling. Ook is hervorming nodig met betrekking tot de verantwoording van de inzet van middelen door deze organisaties. Donaties van Nederland aan multilaterale instellingen moeten aan randvoorwaarden worden verbonden: meer terugkoppeling en rapportage, minder bureaucratie en evenwichtige stemverdeling.

5.3 Maatschappelijk middenveld

Non-gouvernementele organisaties, kerken, universiteiten en andere maatschappelijke instanties vervullen een essentiële rol bij het werken aan gelijkwaardige ontwikkeling. In feite hebben ze verschillende rollen. Daarbij gaat het onder andere om het verlenen van noodhulp, het werken aan ontwikkeling en armoedebestrijding al dan niet via public-private partnerships en het signaleren van mensenrechtenschendingen.

NGO's zijn soms teveel een verkapt zelfstandig bestuursorgaan geworden die vooral beleid van de overheid uitvoeren. Anderzijds is samenwerking tussen (Nederlandse/Europese en lokale)

overheden, ngo's en bedrijven vaak juist gewenst om zo effectief mogelijk aan ontwikkeling te werken. De rol van ngo's beperken tot watchdog geeft een te beperkte visie op de mogelijkheden die zij hebben om aan ontwikkeling te werken.

Een groter deel van het ontwikkelingsbudget mag naar maatschappelijke organisaties en minder naar multilaterale en bilaterale hulp. De NGO's verdienen meer vertrouwen van de overheid. Ze moeten uiteraard goed gecontroleerd worden op de besteding van subsidies, maar steekproefsgewijze controle om aan een keurmerk te voldoen moet voldoende zijn. Deze NGO'smogen voor niet meer dan 50% op subsidie draaien, om zo de NGO's zoveel mogelijk op eigen benen te laten staan en een goede relatie tussen NGO en burgers te stimuleren. Betrokkenheid van burgers is essentieel. Burgers die geld geven aan NGO's moeten vervolgens gesteund worden door een ruimere giftenaftrek bij de belastingen. NGO's moeten bij hun operaties in landen steunen op lokale kennis en zoveel mogelijk via lokale NGO'shun werk doen op basis van gelijkwaardige partnerrelaties.

5.4 Bedrijven

Een huidige trend is om het bedrijfsleven meer bij ontwikkelingssamenwerking te betrekken. PerspectieF kan dit overwegend positief waarderen, aangezien een bedrijfsmatige focus op efficiëntie kan bijdragen aan effectieve ontwikkeling. Daarbij is wel van belang om alert te zijn op het vooropstellen van de lokale noden en behoeften, in plaats van ongebreidelde bedrijfswinsten en uitbuiting van mensen. Het is ook reëel om goed te onderzoeken of de lokale bevolking wel zit te wachten op onze komst. Hun belangen moet in ieder geval gewaarborgd zijn.

Dat geldt ook bij steun van de overheid aan bedrijven. Dit moet vraaggestuurd worden ingezet waarbij primair het MKB in ontwikkelingslanden wordt ondersteund. Het Nederlandse MKB kan hier in kleine joint ventures met het lokale MKB ook gebruik van maken om zo vruchtbare relaties tussen MKB'ers daar en hier te bevorderen.

Daarnaast hebben bedrijven een belangrijke rol in eerlijker en duurzamer economische verhoudingen. Allereerst ligt de verantwoordelijkheid bij bedrijven om ethische keuzes te maken wanneer ze ondernemen. De OESO richtlijnen geven hierin een kader mee, wat nationale overheden als voorwaarde dienen te stellen bij het verstrekken van overheidsmiddelen. Daarnaast moeten bedrijven worden afgerekend op het respecteren van fundamentele rechten, primair in de lokale rechtsorde en anders in de rechtsorde van landen waar bedrijven hoofdzakelijk mee zijn verbonden. Daarbij past gerichte wetgeving om productieketens transparanter te maken en de aansprakelijkheid van bedrijven voor mensenrechtenschendingen te versterken.

Duurzaamheidseisen en fundamentele mensenrechten vormen de ondergrens. Maatschappelijk verantwoord ondernemen betekent dat je je aan de wet houdt, en daagt bedrijven uit om meer te doen. Duurzame business is een belangrijk businessmodel voor veel Nederlandse bedrijven die vaak goed scoren in de Dow Jones Sustainability Index. PerspectieF prijst het Nederlandse bedrijfsleven hiervoor, maar is ervan overtuigd dat er meer in duurzaamheid moet worden geinvesteerd en misstanden steviger moeten worden aangepakt.

5.5 Burgers

Burgers hebben tegenwoordig vaak mondiale contacten en ontplooien wereldwijd initiatieven gericht op ontwikkeling. Er zijn tegenwoordig veel stichtingen en andere organisaties die zich hiermee bezighouden. Daarnaast zijn er veel migranten met contacten in het land van herkomst. Dit laatste levert enorme geldstromen op die ten goede kunnen komen aan

ontwikkeling. Verder kan de culturele en religieuze uitwisseling bijdragen aan versterking van mondiale relaties en wederzijds begrip. Dit soort particulier initiatief juicht PerspectieF van harte toe. De Nederlandse overheid kan een adviserende rol vervullen om de middelen op een zo effectief mogelijk wijze in te zetten.

Daarnaast hebben burgers de verantwoordelijkheid om in hun consumptiepatronen zoveel mogelijk rekening te houden met de mensen die wereldwijd werken aan de producten die ze kopen. Hiertoe dienen bedrijven openheid van zaken te geven, wat soms moet worden afgedwongen door overheidsregulering. Burgers kunnen bedrijven bewegen tot duurzamer en eerlijker productie.

PerspectieF gaat voor ontwikkeling waarmee recht wordt gedaan aan de waardigheid van ieder mens door middel van mondiale samenwerking. Overheden, bedrijven, consumenten en burgers moeten hun verantwoordelijkheid nemen om te werken aan eerlijke en duurzame groei. We komen er alleen niet als we niet op een andere manier gaan denken. De huidige samenloop van crises geven de urgentie aan van het denken in relaties. In deze geglobaliseerde wereld is het duidelijk dat mensen over de hele wereld met elkaar zijn verbonden. Dat schept afhankelijkheid en verantwoordelijkheid ten opzichte van elkaar.

6. Duurzaamheid & Ruimtelijke Ordening

6.1 Trends en uitdagingen

Op het gebied van duurzaamheid zijn de laatste decennia veel verbeteringen te bespeuren. Trends zoals de toenemende beheersbaarheid van onze persoonlijke energiebalans, de hoge dynamiek en complexiteit die ontstaat door tal van private initiatieven, en de globale interconnectiviteit van goederenstromen en energie zullen echter steeds grotere uitdagingen vormen. Het laaghangend fruit lijkt namelijk wel ongeveer geplukt. Een belangrijke trend is de verdergaande decentralisatie van onze energievoorziening, en de doorgaande overschakeling naar elektrische energie op tal van fronten (denk aan mobiliteit, verwarming, koken). Dit brengt met zich mee dat we steeds beter weten waar onze energieverbruik zit (bijvoorbeeld door 'the internet of things' met slimme apparaten en sensoren die ons energieverbruik in kaart brengen) en daar ook bewuster mee om kunnen gaan. De uitdaging is om goed om te gaan met het naderende faillissement van de oude energiereuzen (Shell, Exxon Mobile) die niet weten om te schakelen en publiek-private constructie die daar nog van afhankelijk zijn (Gasunie, de gasbaten, TenneT's infrastructuur). Daarnaast brengt de toenemende complexiteit met zich mee dat regulering door de overheid steeds moeilijker zal worden en neveneffecten ondoorzichtiger gaan worden. Gezien de klimaatverandering toeneemt, de biodiversiteit blijft afnemen, en de draagkracht van de aarde steeds sneller afgebroken wordt, is het zaak de trends om te zetten naar kansen voor een circulaire economie en versnelde verduurzaming op alle fronten. Misschien nog ambities op het gebied van de transitie naar duurzame energie?

6.2 Duurzaamheid

Duurzaamheid gaat over een balans vinden tussen 'people', 'planet' en 'profit'. Vanuit christelijk perspectief kan duurzaamheid worden geïllustreerd door het figuur van de rentmeester. Deze figuur vinden we terug in het Nieuwe Testament. Het gebruikte begrip hier is 'oikonomos', wat doelt op een goed beheer van ons huis, in dit geval de aarde. God roept ons op om als goed beheerders om te gaan met de aarde. Volgens PerspectieF staat de beschermwaardigheid van de schepping centraal. Dit betekent dat we rekening houden met de randvoorwaarden die de natuur aan het menselijke en economische gebruik stelt. Dat vraag om een constante agendering van begrippen als rechtvaardigheid en zorgvuldigheid, omdat deze dikwijls op gespannen voet staan met huidige maatschappelijke tendensen van ongebreidelde vooruitgang, consumentisme, economisering en hebzucht.

Duurzaam energiebeleid

Het doel van de Nederlandse regering, in navolging van Europees beleid, is om 20 % van de energieconsumptie in Nederland in 2020 afkomstig te laten zijn uit duurzame bronnen. Daarnaast is de ambitie gesteld om 2 % energie per jaar te besparen. Nederland heeft echter nog een lange weg te gaan en de huidige prognoses zijn zorgwekkend. Vreemd genoeg investeert de overheid maar al te graag in kernenergie om haar CO2-uitstoot te reduceren, terwijl onderzoek uit wijst dat het verminderen van CO2-uitstoot op nationaal niveau door een mix van kolencentrales, kernenergie en CO2-opslag vrijwel even duur is als het bouwen van windmolens en zonnecellen. Ook de huidige ontwikkelingen in het winnen van schaliegas zijn zorgwekkend voor het behalen van de beleidsdoelstellingen en een verdere transitie naar een duurzame energieopwekking. De huidige stand van zaken noopt PerpectieF ertoe tegen de winning van schaliegas te zijn zolang niet duidelijk is wat de effecten op de aarde en haar schepping zijn.

Het moge duidelijk zijn dat er nog een wereld is te winnen op het gebied van duurzame energie. PerspectieF ziet graag dat de overheid een langetermijnvisie hanteert, zodat het energiebeleid niet na elke wisseling van de wacht wordt herzien. Dit moet leiden tot een stabieler investeringsklimaat voor bedrijven, zodat zij op z'n minst geen belemmeringen van de overheid ondervinden bij investeringen in duurzame energieopwekking. De overheid dient ook initiatieven als 'smart grids' te stimuleren door hierover geen belastingen, of een lager belastingtarief, te heffen. Tot slot dient de overheid niet te investeren in kernenergie, maar in duurzame energiebronnen (wind-, water-, solar-, geothermische- en bio-energie).

Duurzaam gebruik van grondstoffen en materialen

Een duurzaam gebruik van grondstoffen en materialen kan alleen gerealiseerd worden als we de aarde niet uitputten, hergebruik is dus noodzakelijk. Nog beter is als er geen sprake is van hergebruik (recycling), maar van 'upcycling'(waardetoevoeging). Upcycling is afkomstig van het 'Cradle to Cradle'-concept,dat inhoudt dat alle materialen, met name schaarse grondstoffen, weer teruggebracht worden in verschillende kringlopen. Deze dienen vervolgens zelfs waarde toe te voegen aan de nieuwe producten waarvan zij deel uitmaken.Denk bijvoorbeeld aan tapijttegels die naast hun functie als tapijt, tevens de luchtkwaliteit verbeteren door het opvangen van fijnstof. De overheid dient dit soort ontwikkelingen ten bate van een circulaire economie zo veel mogelijk te stimuleren door subsidies te verstrekken en een gunstig klimaat voor innovatieve (kleine en middelgrote) bedrijven te scheppen.

Bij het gebruik van grondstoffen en materialen is het tevens van belang dat deze eerlijk zijn verkregen. Keurmerken zoals het FSC-keurmerk kunnen hier een dienstbewijzen, maar moeten niet te rigide worden toegepast. Er ligt ook een taak voor de overheid om de huidige wildgroei aan keurmerken te beperken tot een voor de consument overzichtelijk aantal. Keurmerken dienen transparantie te verschaffen en moeten leiden tot stimulering van duurzame keuzes van burgers.

Ten aanzien van de internationale dimensie aan de grondstoffenhandel is het niet alleen van belang dat we de aarde niet uitputten, maar is het ook van belang dat materialen en grondstoffen onder menswaardige omstandigheden vervaardigd worden. In dit licht dienen keurmerken voor eerlijke handel vooral ook menswaardigheid te bevorderen.

Klimaatverandering

Op basis van de consensus in het vijfde rapport van het IPCC en het klimaatakkoord van Parijs van december 2015, ziet PerspectieF klimaatverandering als een groot risico voor de Nederlandse samenleving. Primair moet de aandacht blijven uitgaan het verminderen van CO2-uitstoot. Daarom is een energietransitie naar een duurzame energievoorziening hard nodig. Aanpassing van onze levensstijl is daarvoor een must. Transport en de consumptie van vlees zorgen voor relatief veel CO2 uitstoot en grote druk op het milieu. De overheid moet gezondere alternatieven voor vlees stimuleren alsmede duurzame mobiliteit om nog zoveel mogelijk mitigatie van klimaatverandering te bewerkstelligen.

Omdat de gevolgen onomkeerbaar lijken moet er meer aandacht komen voor klimaatadaptatie. De effecten die klimaatverandering kan hebben op Nederland (overstromingen, hitte, droogte) en op landen in de wereld die minder kennis hebben dan wij vraagt om nieuwe oplossingen. Op nationaal niveau dient aandacht te blijven voor de waterhuishouding en de financiering van klimaatadaptatie, ook in navolging van Europees beleid. Daarnaast dient Nederland andere landen met kennis en geld te helpen om zich voor te bereiden op klimaatverandering.

Rol van de overheid

Tussen de regels door is al het één en ander gezegd over de rol van de overheid.Er wordt nog een aantal punten expliciet genoemd. Ten eerste vindt PerspectieF het een lovenswaardig dat de overheid duurzaam inkoopt. PerspectieF vindt daarnaast dat de overheid ook voor bedrijven dergelijke kaders voor een duurzaam inkoopbeleid moet stellen, en daarbij moet waken voor regelverdichting.

Tot op heden is duurzaam beleid op de lange termijn onvoldoende geborgd. De overheid is vaak op de korte termijn gericht en heeft onvoldoende oog voor langere termijn effecten van het beleid. PerspectieF is daarom voorstander van het instellen van een onafhankelijke ombudspersoon om negatieve effecten van overheidsbeleid voor toekomstige generaties tegen te gaan. Ook huidige kinderen en jongeren hebben namelijk recht op een gezonde en veilige leefomgeving.

Verder is PerspectieF, zoals eerder betoogd, een voorstander van het aanbrengen van etiketten of keurmerken op producten waarmee aangegeven wordt hoe duurzaam een product is. Ook hier dient de overheid spaarzaam om te gaan met het aantal labels of keurmerken. Tot slot is het van belang dat de overheid overgaat op het hanteren van integrale kostprijzen en hiervoor regelgeving opstelt voor het bedrijfsleven.

6.3 Ruimte en Mobiliteit

Op het gebied van ruimte en mobiliteit zien we een aantal trends die van invloed zullen zijn op zowel de korte als de langere termijn beleidsvoering van de overheid. Een belangrijke trend zijn de toenemende ICT mogelijkheden. Dit heeft nu al een groot effect op de mobiliteit en zal op de lange termijn leiden tot zelfrijdende auto's, dynamischere sturing van verkeer en meer data over de fysieke leefomgeving. Ook de leegstand in veel retailgebieden in het hart van onze steden hangt samen met de opkomst van ons online koopgedrag. Het daagt ons nu al uit om na te denken over de privacygevoeligheid van datastromen over onze mobiliteit, over de controleerbaarheid, zoals het voorbeeld van het gesjoemel bij autofabrikanten laat zien, en de beheersbaarheid voor bijvoorbeeld het gebruik van infrastructuur en de leefbaarheid van stadscentra. Een andere grote trend van invloed op ons ruimtegebruik en mobiliteit is de manier waarop we werken; flexwerken, thuiswerken en de doorgaande opkomst van ZZPers die in tal van constructies werken veranderd waar we werken en of, wanneer en hoe we reizen voor ons werk. Met de grote leegstand van kantoorpanden en industrieterreinen in het achterhoofd daagt dit het ruimtelijk beleid uit om passende antwoorden te vinden. Eén trend die daar momenteel op inspeelt is de integratie van al het beleid over de fysieke leefomgeving, in de nieuwe omgevingswet. De uitdaging is deze zo in te richten en toe te passen dat de vele en urgente vraagstukken (zoals klimaatverandering, voedselschandalen, krimp) het hoofd kunnen worden geboden. Een meer adaptieve wijze van ruimtelijk plannen, om in te spelen op de steeds dynamischere omgang met onze leefomgeving, is daarin één van de kansrijke richtingen.

Ruimtelijke ordening

Er zijn in Nederland veel verschillende functies die om ruimte vragen. Mensen hebben ruimte nodig om te wonen, te werken, te recreëren en te transporteren. En ook de natuur en water hebben ruimte nodig. De beschikbare ruimte is echter beperkt. Hierdoor komen zwakke functies als natuur of waarden zoals een mooi landschap onder druk te staan. Het is de taak van de overheid om functies die een algemeen belang hebben te beschermen. Om natuurgebieden in Nederland in stand te houden, moet de Ecologische Hoofdstructuur gerealiseerd worden en moet de Natura2000 wetgeving uitgevoerd worden. In sommige

gebieden kan dit ten koste gaan van economische belangen. Burgers en bedrijven moeten dan voldoende gecompenseerd worden. Om landschappen te beschermen moet verrommeling worden tegen gegaan. Hiervoor ligt een regierol voor de Rijksoverheid.

Vanzelfsprekend moet er ook voldoende ruimte zijn voor economische activiteiten. Op dit moment is die ruimte er in Nederland meer dan voldoende. De leegstand van kantoren is te hoog. Gemeenten, provincies en ook de landelijke overheid moeten daarom terughoudend zijn met het bouwen van nieuwe kantoorpanden. Bedrijventerreinen moeten duurzaam worden beheerd. Nu verpauperen bedrijventerreinen te snel. Het is volgens PerspectieF beter om bestaande terreinen te herstructureren in plaats van nieuwe bedrijventerreinen aan te leggen. De provincie moet hierin een sterke regierol vervullen en erop toezien dat gemeenten niet gaan concurreren en eigen bedrijventerreinen nastreven.

Krimpgebieden & Wonen

In krimpgebieden is het risico op verpaupering groot. Vooral in delen van Zeeland, Limburg, Groningen en Friesland daalt de bevolking en dreigt het draagvlak voor voorzieningen te verdwijnen. De overheid moet hier op anticiperen. Voorzieningen moeten geclusterd worden en eventuele nieuwbouw in krimpgebieden kan alleen in centraal gelegen dorpen. Hoewel de Randstad de economische motor van Nederland is, moet de overheid niet alleen investeren in deze kerngebieden. Ook verbindingen (infrastructuur) met de perifere gebieden zijn vanuit het rechtvaardigheidsbeginsel belangrijk. Goede onderwijsvoorzieningen en overheidsdiensten zoals kazernes en nationale departementen kunnen een impuls geven aan krimpgebieden.

Door demografische krimp daalt de vraag naar woningen in krimpgebieden. In andere gebieden is het echter voor veel mensen lastig om een geschikte woning te vinden. Het woningmarktbeleid is toe aan een grondige hervorming. De hypotheekrenteaftrek is in de huidige vorm zeer positief voor mensen met dure woningen en heeft een prijsopdrijvend effect op de woningmarkt. PerspectieF vindt daarom dat de hypotheekrenteaftrek herzien moet worden. Daarnaast is het verschil tussen de huur- en de koopmarkt te groot en is er een slechte doorstroming tussen beide sectoren. Het woningaanbod voor starters en studenten is veel te laag en moet vergroot worden. Gemeenten maken nu vaak te veel winst op de grondexploitatie, waardoor er geen financiële ruimte is voor de goedkopere starterswoningen. Dit moet veranderen. Studentenhuisvesting moet in de buurt van universiteiten plaats vinden, zodat er campussen ontstaan en de kamernood vermindert. Kraken is geen goede oplossing voor de woningnood. Van andermans bezit blijf je af. Wel moet de overheid leegstand van woningen en kantoorpanden tegengaan, desnoods door een leegstandsbelasting.

Mobiliteit

Goede mobiliteit is belangrijk voor Nederland. Het is noodzakelijk voor de economie en brengt mensen bij elkaar. De infrastructuur die hiervoor noodzakelijk is, is een collectief goed. Daarom heeft de overheid heeft hier een belangrijke taak. Zij moet zorgen voor voldoende capaciteit, maar tegelijkertijd ook voor een duurzame vorm van mobiliteit.

Files moeten daarom zoveel mogelijk worden tegengegaan. Knelpunten kunnen aangepakt worden met extra asfalt. Extra asfalt kan echter ook zorgen voor een toenemende vraag, waardoor de files niet verdwijnen maar verkeer juist toeneemt. Maatregelen die zorgen voor minder mobiliteit, zoals het nieuwe werken zorgen daarom voor meer structurele oplossingen. Daarnaast zijn andere vormen van mobiliteit belangrijk. Op de korte afstand is de fiets een goed alternatief; voor langere afstanden is dat het openbaar vervoer of de elektrische auto. Het bedrijfsleven en de Nederlandse burger dienen zo veel mogelijk naar duurzame alternatieven te zoeken door bijvoorbeeld gebruik te maken van een multi-mobiliteitskaart,

waarmee men gebruik kan maken van verschillende modaliteiten als alternatief voor vervuilende auto's. Perspectief is voorstander van milieuzones en versnelde aanleg van oplaad-infrastructuur voor elektrische auto's om het mobiliteitssysteem snel te verduurzamen.

Openbaar Vervoer

De overheid is verantwoordelijk voor een goed functionerend Openbaar Vervoersysteem. Dit is niet alleen een belangrijk middel om files te verminderen en de duurzaamheid te vergroten, maar moet er ook voor zorgen dat er voor iedereen mogelijkheden zijn om zich te verplaatsen. Daarom moet er ook in dun bevolkte en krimp gebieden sprake zijn van openbaar vervoer. Als de kosten hiervan te hoog zijn, kan overgegaan worden op een vraag gestuurd systeem, zoals belbusjes. Dat de overheid verantwoordelijk is, wil niet zeggen dat zij ook alles zelf moet uitvoeren. Privatisering van regionaal vervoer is verstandig. Resultaten uit het verleden laten zien dat de reizigers tevredenheid omhoog gaat en dat er reizigersgroei plaatsvindt. Om negatieve effecten te voorkomen moet er wel voldoende sturing plaatsvinden. Aanbestedingen moeten duidelijke kwaliteitscriteria hebben en deze moeten de doorslag geven in plaats van financiële aspecten.

Het hoofdrailnet is omvangrijk en het vervoer erover moet in handen blijven van de Nederlandse Spoorwegen. Om concurrerend te blijven met het autoverkeer mogen de prijzen van het openbaar vervoer niet te hoog worden. Zwakke groepen, zoals ouderen en minima moeten een gratis kaart of gereduceerde tarieven krijgen. Gratis openbaar vervoer is onwenselijk, omdat dit niet rechtvaardig is (de gebruiker betaalt), en omdat het openbaar vervoer dan mensen aantrekt die anders fietsen of lopen. De OV-chipkaart maakt het reizen eenvoudiger maken doordat er voor het gehele openbaar vervoer één betaalmiddel is. Er moet via de chipkaart één tarief komen en het moet zo zijn dat bij elke verplaatsing, ongeacht de hoeveelheid vervoerders, maar één keer in- en uitgecheckt hoeft te worden. Het is daarnaast belangrijk dat de privacy van OVchipkaart gebruikers gewaarborgd wordt.

Landbouw

Sterke intensivering en schaalvergroting van de landbouw draagt bij aan de belasting van het milieu. De ophoping van fosfaat in, en de toevoer van nitraat naar de bodem, de ammoniakemissies en zware metalen zoals cadmium en koper (die vrijkomen uit kunstmest en resten van gewasbescherming) dragen allemaal bij aan vervuiling van lucht, bodem en water. Om deze problemen op te lossen dient de overheid strengere richtlijnen op te stellen met betrekking tot de uitstoot van schadelijke stoffen. Boeren kunnen maatregelen treffen zoals het injecteren van mest, het gebruiken van afgedekte mestopslagen en het invoeren van emissiearme stallen. Daarnaast dient de boer te zoeken naar oplossingen om de kringlopen te sluiten. De overheid dient dergelijke oplossingen te stimuleren. Agro-parken waarbij verschillende partijen gebruik maken van elkaars reststromen dienen als een adequate oplossing hiervoor. Tot slot heeft de opkomst van megastallen, waarvan we erkennen dat deze voor sommige vervuilende aspecten efficiënter zijn, de discussie aangewakkerd over hoe we onze dieren behoren te behandelen.

PerspectieF vindt het van belang dat dierenwelzijn niet uit het oog wordt verloren. Dieren zijn immers door God geschapen en dienen niet louter als een productiemiddel gezien te worden. Bij het installeren van megastallen mag dit ethisch aspect niet veronachtzaamd worden.

Water

Een duurzame waterhuishouding is van essentieel belang voor bijvoorbeeld onze drinkwatervoorziening, maar ook ter bescherming van de zee. Met name op het gebied van

(riool) waterzuivering is winst te behalen. Het voorkomen van vervuiling bij de bron zorgt ervoor dat schadelijke stoffen niet meer achteraf door middel van energie-intensieve methoden verwijdert hoeven te worden. Hiernaast speelt vervuiling door medicijnresten een steeds grotere rol, wat afdoende aandacht en geld voor waterschappen vraagt. In de waterhuishouding kan er steeds meer bereikt worden op het gebied van warmteterugwinning uit rioolwater en de winning van schaarse grondstoffen waaronder fosfaat. PerspectieF pleit voor stimulering van innovaties op deze gebieden door subsidiëring van de overheid en ruimte voor waterschappen om hun taakopvatting ruim in te vullen. Daarnaast dient voor iedere burger voldoende drinkwater tegen een fatsoenlijke prijs beschikbaar te blijven.

Naast deze kwalitatieve aspecten dient Nederland nog altijd beschermd te worden tegen mogelijke overstromingen. Het project Ruimte voor de Rivier en de ontwikkelingen na aanleiding van het Deltaprogramma moeten doorgezet worden om de veiligheid ook op de lange termijn te borgen. Het Deltafonds en de verankering daarvan in de deltawet dienen ook op de lange termijn gehanteerd te blijven en ook bij bezuinigingen dient het deltafonds onaangetast te blijven, het gaat immers om de veiligheid van ons allen. De aanleg of aanpassing van dijken en waterlopen dient zoveel mogelijk te geschieden zonder de ecologie geweld aan te doen, waar het kan staat PerspectieF het samenwerken met het natuurlijke systeem voor ogen zoals in de zandmotor aan de kust is gebeurt. Wat betreft droogte dat zoals het lijkt vaker voor gaat komen, is het een goede zaak dat de verdringingsreeks prioriteit geeft aan het voorkomen van onomkeerbare schade aan natuur. Wel dient elke keer dat deze reeks in werking treedt overleg te zijn met de getroffen gebruikers. Ruimhartige compensatie is niet meer dan logisch bij schade door keuzes van de overheid in het waterbeheer, zowel bij droogte als bij aanleg of aanpassing van dijken.

7. Economie

7.1 Trends en uitdagingen

Economie is geen doel op zichzelf, maar een middel tot bestaanszekerheid en het in staat stellen zich te richten op andere, immateriële doelen. Dit vraagt om het stellen van grenzen aan een 24-uurseconomie, bijvoorbeeld door een vaste, wekelijkse rustdag. De economische crisis heeft aanzienlijke weeffouten in onze organisatie van de economie aan het licht gebracht. Naast de crisis in de financiële sector hebben we te maken met een energiecrisis en klimaatcrisis die direct gelinkt zijn aan onze economie. Daarnaast is er sprake van een torenhoge structurele werkloosheid, toenemende ongelijkheid, en voortdurende vergrijzing van de samenleving.

Nederland is een kennisland en een handelsland. Innovatie hoort van oudsher bij Nederland, maar met name wat betreft innovatie en ontwikkeling in de duurzame energiesector is de politiek de laatste jaren ernstig tekort geschoten. Wel doen we het internationaal goed als hub voor start-ups. Niet alleen is dit goed voor onze economie, het biedt ook tal van kansen om mensen bij elkaar te brengen en onze taak als rentmeesters met verve te volbrengen. Dit vraagt echter om gerichtere keuzes en ondersteuning van de overheid.

Handel is een tweede kenmerk van de Nederlandse economie. Het gros van de handel is echter nog verre van duurzaam en eerlijk. Ook hier ligt een belangrijke taak. Hieraan gekoppeld zijn de belastingverdragen die multinationals helpen om belastingen te ontwijken, met desastreuze gevolgen voor het functioneren van overheden in ontwikkelingslanden. Nederland is hierin koploper. Dit is voor PerspectieF onacceptabel.

De economische crisis vraagt om structurele oplossingen, waarbij drie sectoren bijzondere aandacht vergen. Allereerst moet er iets gedaan worden aan de economische ongelijkheid, en de daaraan gekoppelde problemen op de arbeidsmarkt. Er moet meer aandacht komen voor de kwetsbaarheid van werknemers, en voor het gebrek aan menselijke waardigheid en rechtvaardigheid in hoe we omgaan met hen die buiten de boot vallen.

Daarnaast zijn drastische hervormingen van de financiële sector nodig, willen we een herhaling van de crisis voorkomen. Banken hebben in de eerste plaats een maatschappelijke verantwoordelijkheid en dienen daarnaar te handelen.

Tot slot vraagt het belastingstelsel om kritische herziening. Op dit moment ondermijnt de onevenredige verdeling de solidariteit in de Nederlandse samenleving. Ook is het belastingstelsel nodeloos ingewikkeld.

7.2 Algemeen

PerspectieF ziet (stimulering van) de economie niet als doel, maar als middel. Zij streeft in de eerste plaats naar een solide, stabiele economie met een focus op het bieden van bestaanszekerheid voor burgers op lange termijn en het efficiënt aanwenden van de beschikbare productiemiddelen ten dienste van de samenleving. Materieel gewin op korte termijn mag nooit ten koste gaan van immateriële waarden.

PerspectieF ziet het belang van materiële welvaart dus als relatief; het dient bezien te worden binnen een algemeen kader van waarden, zoals solidariteit, samenwerking, duurzaamheid en aandacht voor milieu en medemens. Onderdeel van deze visie is dat PerspectieF blijft pleiten voor de handhaving van een wekelijkse rustdag als grens aan de 24-uurseconomie. De belangen van kleine ondernemers die de mankracht missen om 24/7 een winkel geopend te

hebben worden hiermee gewaarborgd. Hiermee wordt ook de positie van werknemers versterkt. Overwerkt zijn of ‘een burn-out hebben’ is tegenwoordig geen zeldzaamheid meer. Een collectieve rustdag is daarmee ook in het belang van de werknemer.

PerspectieF is ervan overtuigd dat de economische crisis heeft aangetoond dat we niet op dezelfde voet verder kunnen. Niet alleen is er sprake van een crisis in de financiële sector, ook de energiecrisis en de klimaat crisis hebben economische oorzaken. Daarnaast hebben we te kampen met een torenhoge structurele werkloosheid, toenemende ongelijkheid, en de gevolgen van de voortdurende vergrijzing.

Speerpunten van de Nederlandse economie

Zowel ‘kennis’ als ‘handel’ zijn kernwaarden voor de Nederlandse economie. Nederland moet zich op beide gebieden profileren. Nederland moet de internationale handel bevorderen. Binnen dit streven past ook het sluiten van handelsverdragen en het bevorderen van dit proces op Europees niveau. Hierbij kan onder andere gedacht worden aan het bewerkstelligen van een handelsverdrag met de VS onder de eerder genoemde voorwaarden (zie hoofdstuk Europese Unie).Voor het lange termijn concurrentievermogen is het essentieel dat Nederland blijft investeren in kwalitatief hoogwaardig onderwijs. Dit omvat zowel het investeren in het MBO als het doen van investeringen in het HBO en WO. Daarnaast dient de overheid de aansluiting tussen het onderwijs en het bedrijfsleven te verbeteren, onder meer door de samenwerking tussen onderwijsinstellingen en bedrijfsleven te bevorderen.

Kennis

Nederland is van oudsher een kenniseconomie dat innovatie hoog in het vaandel heeft. Waar we jarenlang voorop liepen in innovatie in de duurzame energiesector, laat de politiek de laatste jaren ernstige steken vallen. Tegelijkertijd is Nederland het start-upland bij uitstek. Het broeit van de initiatieven en creatieve ideeën om ons land, en de rest van de wereld, klaar te maken voor de toekomst. Als christelijke jongerenorganisatie ziet PerspectieF het als haar taak zich in te zetten voor goed rentmeesterschap. Belangrijk hierbij is het verbinden van mensen, bedrijven, en onderwijsinstellingen om door samenwerking voorop te lopen. De overheid dient hierin een actieve rol te spelen door bedrijven en organisaties die niet enkel winstmaximalisatie tot doel hebben, maar zich inzetten voor kennisontwikkeling en dienstbaar zijn aan de samenleving, te belonen en te ondersteunen.

Eerlijke handel

Het werk dat PerspectieF als christelijke politieke jeugdorganisatie kan doen, is niet beperkt tot de grenzen van Nederland. In veel zogenaamde ‘lagelonenlanden’ is er sprake van uitbuiting van kleine zelfstandigen of werknemers. Als Nederlandse consumenten komen wij iedere dag in aanraking met producten die gemaakt zijn in verre landen, niet zelden onder erbarmelijke arbeidsomstandigheden. Als consumenten in deze productieketen hebben wij de mogelijkheid de uitbuiting, die meestal plaatsvindt aan het begin van die keten, aan te pakken. Ook andere partijen, zoals retailers en importeurs, kunnen invloed uitoefenen om arbeids- en leefomstandigheden te verbeteren. De overheid heeft een belangrijke regulerende rol. PerspectieF zet daarom in op eerlijke handel, Fair Trade en besteedt aandacht aan ontwikkelingshulp en verduurzaming. Zie in dat kader ook onze standpunten onder “ontwikkelingssamenwerking”.

Naar een solide economie

In de afgelopen jaren heeft een zware financiële crisis huisgehouden in Nederland en daarbuiten. Deze crisis heeft veel van onze zekerheden omver gegooid en serieuze weeffouten in ons economisch systeem blootgelegd. Dit vraagt om helder en consistent economisch beleid, gericht op de lange termijn, in plaats van echte oplossingen steeds vooruit te schuiven. Bij de bestrijding van de economische crisis moet dus niet geschuwd worden om structurele hervormingen door te voeren waar nodig, bijvoorbeeld met betrekking tot de arbeidsmarkt, de financiële sector, en het belastingstelsel. Op de (middel)lange termijn moet gestreefd worden naar een EMU-schuld onder de Europese norm. Ook op Europees niveau zijn uitgebreide hervormingen nodig, dit standpunt is verwoord in het hoofdstuk over de Europese Unie.

Arbeidsmarkt

In aanloop naar crisis, maar ook daarna, is de ongelijkheid enorm gegroeid. In Nederland is deze groei beperkt gebleven wat betreft inkomens. Qua vermogensongelijkheid behoort Nederland echter in het rijtje met de VS en Groot-Brittannië. Deze ontwikkeling heeft meerdere oorzaken. Naast het de-facto regressieve belastingstelsel (waardoor de allerrijksten procentueel minder belasting betalen dan de gemiddelde burger) hebben ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in grote mate bijgedragen aan de groei in ongelijkheid.

Hoewel de versoepelingen in het arbeidsrecht op zichzelf niet verkeerd zijn, is de laatste jaren gebleken dat ze een desastreus effect gehad hebben op de baanzekerheid en de onderhandelingspositie van werknemers. De ruimte die het werken via een ZZP-constructie biedt is in toenemende mate gebruikt door werkgevers om hun verantwoordelijkheid te ontwijken. Werknemers zijn hierdoor kwetsbaar geworden, en de armoede in Nederland is toegenomen doordat steeds meer mensen ofwel hun reserves moeten aanspreken dan wel zich in de schulden moeten steken. De zwakkere onderhandelingspositie heeft geleid tot stagnerende lonen en toegenomen mobiliteit tussen banen en woonplaatsen.

Gezien de huidige situatie, waarin meer dan 600.000 Nederlanders langdurig buitenspel staan, is het oude bijstandsstelsel niet langer houdbaar noch betaalbaar, door de enorme bureaucratie die gevergd wordt. Er kunnen ook vraagtekens geplaatst worden bij de rechtvaardigheid ervan, nu de samenleving niet in staat blijkt welwillende mensen te voorzien in werk. Hoewel een cultuurverandering, en nieuwe economische structuren, nodig zijn voor lange termijn, kan een vorm van basisinkomen een interessante oplossing bieden om op korte termijn te voorzien in bijstand die zowel recht doen aan menselijke waardigheid als aan rechtvaardigheid. Daarnaast dient de overheid te kiezen voor een meer holistische benadering van economische vraagstukken, waarbij niet alleen aandacht is voor productiviteit maar juist ook voor immateriële waarden en het bevorderen van gezonde onderlinge relaties tussen burgers. De belangen van burgers dienen daarbij boven de belangen van multinationals te gaan.

Financiële sector

Waar in de tijd van de crisis slechts insiders en kritische economen begrepen wat werkelijk gaande was in de financiële sector, heeft uitstekende onderzoeksjournalistiek de afgelopen jaren aan het licht gebracht met welke risico's de samenleving opgezadeld is en nog steeds wordt. In het streven naar een solide economie vormt verandering in de financiële sector een belangrijke prioriteit. Niet alleen moet gedacht worden aan een oplossing voor onze schuldenverslaving, ook moet kritische gekeken worden naar de wenselijkheid van de handel

in ingewikkelde financiële producten en de loskoppeling van risico's en verantwoordelijkheid bij banken.

Hoewel banken een enorme maatschappelijke rol vervullen in het laten werken van ons economisch systeem, gedragen ze zich als hyper commerciële instellingen die louter op winstmaximalisatie gericht zijn. De politiek dient een actieve rol te spelen bij de noodzakelijke cultuur- en structuurverandering. PerspectieF gelooft in de waarde van christelijke en Bijbelse tradities voor het vinden van oplossingen, en zet zich vanuit die inspiratie in voor aanpassingen van ons financiële en economisch systeem.

Belastingen

Belastingen zijn noodzakelijk voor de gemeenschappelijke voorzieningen die zorgen dat de samenleving en de rechtsstaat kunnen functioneren. Simpelweg voor lagere belastingen pleiten is te kort door de bocht; met die belastingen worden immers onze gezamenlijke kosten betaald. Wel pleit PerspectieF voor een efficiënter gebruik van overheidsgelden. Het is niet onredelijk dat burgers op bepaalde punten (mee) betalen aan hun eigen onkosten.

PerspectieF pleit voor een transparanter belastingstelsel. Het huidige stelsel is te gecompliceerd en brengt teveel administratieve lasten met zich. Het moet voor belastingbetalers inzichtelijker zijn hoeveel belasting zij betalen en wat hun marginale belastingtarief is (inclusief eventuele toeslagen etc.). Een belangrijk principe dat juist nu relevant is, is dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Solidariteit is niet meer vanzelfsprekend, maar niet minder noodzakelijk voor een gezonde samenleving. Er moet naar nieuwe manieren gezocht worden om deze solidariteit vorm te geven en te stimuleren. In het kader van de toegenomen economische ongelijkheid, mede als gevolg van belastingherzieningen, verdient dit principe extra aandacht bij versimpeling van het belastingstelsel. Er moet serieus gekeken worden naar hogere en progressieve belasting op (groot) vermogen. Verder blijft politieke aandacht, en indien nodig maatregelen, vereist met betrekking tot excessieve topinkomens.

Daarnaast uit PerspectieF het streven naar een gelijke behandeling voor gezinnen, ongeacht de arbeidsverdeling. Een gezin met één hoofdkostwinner zou niet substantieel meer belasting moeten betalen dan een gezin met hetzelfde inkomen, verdeeld over twéé inkomens. Om de houdbaarheid van het AOW-stelsel te waarborgen moet de aparte AOW-premie verdwijnen. Deze premie moet (gedeeltelijk) gefiscaliseerd worden, waardoor naar draagkracht kan worden bijgedragen aan het stelsel voor de AOW, zowel door werkenden als AOW'ers. Daarbij is het redelijk dat de AOW-leeftijd voortaan meestijgt met de levensverwachting.

Als onderdeel van de versimpeling van het belastingstelsel staat Perspectief voor een versimpeling van het toeslagenstelsel. In het huidige stelsel wordt teveel geld rondgepompt. De toeslagen moeten, zover dat geen ernstig negatieve inkomenseffecten tot gevolg heeft, worden gereduceerd in ruil voor een lagere belasting op arbeid.

Verder dient kritisch gekeken te worden naar de hypotheekrenteaftrek. Hoewel oorspronkelijk bedoeld om meer mensen te stimuleren een huis te kopen, heeft het vooral geleid tot hogere huizenprijzen. De hypotheekrenteaftrek is de facto een subsidie voor rijken geworden, die ook zonder deze maatregel een huis kunnen kopen. Dit past niet bij een christelijk-sociale economische politiek.

8. Arbeid en sociale zaken

8.1 Trends & uitdagingen

Een duidelijke trend is flexibilisering van de arbeidsmarkt: de norm van een vast contract wordt ingeruild voor een toename van tijdelijke contracten en de opkomst van ZZP-constructies. Enerzijds ligt hier de uitdaging om oog te hebben voor werknemers met dergelijke contracten en te kijken in hoeverre hun arbeidsrechten kunnen worden verdedigd of uitgebreid. Anderzijds dringt zich ook de meer fundamentele vraag op in hoeverre deze tendens, waarbij de werknemers meer als kostenpost wordt bestempeld, wenselijk is.

In verschillende gemeenten worden experimenten uitgevoerd met een socialere bijstand omdat de bijstand te veel in zou zetten op negatieve prikkels. Wat PerspectieF betreft ligt de uitdaging in het zoeken naar een balans tussen rechten en plichten in de bijstand en moeten we streven naar een bijstand waarin bijstandsgerechtigden met opgeheven hoofd in het leven kunnen staan.

In Nederland kunnen veel werknemers geen baan vinden. Het is maar de vraag of we in de nabije toekomst genoeg banen kunnen krijgen voor iedereen, mede door verdere automatisering van banen. Naast het creëren van nieuwe banen ligt er een mogelijke oplossing in een betere verdeling van het huidige werk.

Ook ligt er een uitdaging in het tegengaan van werk gerelateerde stress en werknemers met burn-out klachten. Hoe zorgen we er voor dat de economische *ratrace* niet ten koste gaat van een ontspannen en vooral gezonde samenleving?

Werk is belangrijk. Werk biedt mensen een inkomen om rond te komen en de mogelijkheid om hun talenten te ontplooien. Bovendien kunnen mensen zich voor de maatschappij inzetten en zich verbonden voelen met de maatschappij. PerspectieF vindt het dan ook belangrijk dat iedereen aan het werk is, liefst betaald werk en anders vrijwilligerswerk. Het is van belang dat mensen geld verdienen en daarmee hun basisbehoeften zelf kunnen financieren. De zingeving, maatschappelijke participatie en/of ontplooiing die onderdeel kunnen uitmaken van de werkzaamheden is daarmee niet minder belangrijk. Wanneer er geen sprake is van betaald werk gaat de voorkeur uit naar vrijwilligerswerk boven het thuis zitten. Vrijwilligerswerk mag dan ook geen reden zijn om een persoon te korten op zijn of haar uitkering.

Het is van belang dat leeftijd, afkomst, geslacht, geloof en seksuele geaardheid geen beperking zijn in de zoektocht naar werk, voor zover dit niet relevant is voor het werk. Dit houdt in dat organisaties hier ook geen onderscheid in mogen maken bij het beoordelen, belonen en promoveren van medewerkers. De overheid moet streven naar gelijke behandeling van alle werknemers en niet de bevoordeling of benadeling van een bepaalde groep. Wanneer organisaties werknemers niet gelijk behandelen dienen zij streng gestraft te worden.

Bij ontslag moeten mensen snel weer aan een baan komen. Van werk naar werk, dat moet het principe zijn. Hiervoor is echter een verandering in de arbeidsmarkt nodig. De arbeidsmarkt moet dynamischer worden. Dit houdt in dat werknemers door middel van om- en bijscholing en een frisse mentale blik snel in staat zijn tot het accepteren van een nieuwe baan en werkgevers een grotere rol krijgen in dit proces. Gedacht kan worden aan een regionale arbeidspool waarin werknemers instromen bij ontslag. Werkgevers delen samen de lasten van deze pool en kunnen hieruit tijdelijk mensen in dienst nemen. De overheid moet een kleinere rol krijgen in het aan het werk krijgen van werklozen. De focus moet worden verlegd naar

samenwerkingsverbanden tussen sociale partners, maar bijvoorbeeld ook tussen onderwijsinstellingen en werkgevers.

Naast betaalde arbeid bestaat er in Nederland een groot vrijwilligersnetwerk. Dit werk is van levensbelang voor Nederland en gelukkig is het percentage mensen dat dit werk verricht de afgelopen tijd redelijk stabiel. PerspectieF onderschrijft en ondersteunt dit belangrijke vrijwilligerswerk en wil organisaties de ruimte bieden om hun verantwoordelijkheid voor de samenleving te nemen.

8.2 Iedereen aan het werk

Zoals eerder al gesteld is het uitgangspunt van PerspectieF dat iedereen zelf kan voorzien in zijn of haar eigen levensonderhoud. De insteek is dat iedereen aan het werk is en hier moeten regels en uitkeringen dan ook op worden ingericht. De focus moet liggen op het aan het werk krijgen van mensen en sociale zekerheid is een vangnet dat gebruikt wordt voor mensen die buiten hun schuld niet aan (betaald) werk (kunnen) komen. Hierdoor kunnen uitkeringen en toeslagen worden gebruikt voor hun eigenlijke doel: het ondersteunen van mensen die een steuntje in de rug kunnen gebruiken. In het bijstand beleid moeten we op zoek naar de juiste *finetuning* tussen recht en plicht. Recente signalen geven aan dat de balans teveel richting plicht gevallen zou zijn, mede door de nadruk op controle en verplichte werktrajecten. Het is zaak dat bijstandsgerechtigden met opgeheven hoofd het recht op bijstand kunnen ontvangen en in hun kracht worden gezet. Natuurlijk verlangt dit ook van bijstandsgerechtigden dat zij met een open en verantwoordelijke houding op zoek gaan naar motiverend werk.

Een uitzondering in het streven naar werk wordt gevormd door (alleenstaande) ouders. Het gezin is van grote waarde voor de maatschappij. Kinderen krijgen hier de basis mee voor hun verdere leven en een stabiele thuissituatie is een belangrijke voorwaarde voor goede prestaties. Werkgevers en overheid hebben elk hun eigen rol zodat beide ouders werk en privé kunnen combineren. De overheid stelt de kaders vast in wetgeving, werkgever en werknemer maken afspraken over de praktische invulling. In het geval van alleenstaande ouders moet de zorg voor de kinderen voorop staan.

Vereenvoudiging van wetgeving op het gebied van sociale zaken, zoals bijvoorbeeld de WSW en WAJONG, is volgens PerspectieF een eerste stap naar een arbeidsmarkt van deze tijd. De focus moet gericht zijn op de mogelijkheden om te werken in plaats van op het onvermogen om te werken. De keuze om gemeenten een grotere rol te geven en meer verantwoordelijkheid is wat PerspectieF betreft verantwoord. Dit omdat gemeenten vaak beter zicht hebben op de mogelijkheden in de omgeving. Daarnaast kunnen zij beter inspelen op de samenwerking tussen werkgever en werknemer. Echter, meer verantwoordelijkheden betekent ook meer middelen naar de gemeente om deze taak voldoende uit te voeren. De provinciale en rijksoverheid moeten voorkomen dat de verschillen tussen gemeenten te groot worden.

De arbeidsmarkt kent nieuwe vormen van arbeid die nog niet voldoende in wetgeving zijn gevat. Hierbij is te denken aan (schijn) zzp'ers, payrolling en andere flexibele vormen van arbeid. Deze vormen van arbeid zijn wenselijk als zowel werkgever als werknemer gelukkig is met de gekozen constructie. De zichtbare tendens toont echter dat deze constructies ook aan populariteit winnen omdat dit voor de werkgevers een kostenreductie met zich meebrengt. Omdat PerspectieF vindt dat de werknemer meer is dan een 'kostenpost' vinden wij deze tendens onwenselijk. Ook moeten we vaker de vraag stellen wat flexibele contracten doen met gevoelens van (bestaans)zekerheid bij Nederlanders. Flexibilisering schenkt weliswaar vrijheid, maar toont de andere kant van de medaille niet ook een gebrek aan vastigheid en toenemende onzekerheid in het leven? Ook moet wetgeving in het arbeidsrecht worden aangepast om de

werknemer/zzp'er te beschermen tegen de werkgever/opdrachtgever. Tegelijkertijd moeten beide partijen wel (meer) vrijheid krijgen om afspraken te maken over arbeidsvoorwaarden. Sociale partners hebben hierin ook een rol, maar dienen te beseffen hun ledental dalend is. De vertegenwoordiging van werkgevers en werknemers door sociale partners is een efficiënte manier om het overleg vorm te geven. PerspectieF ziet een blijvende rol voor de polder, maar dan moeten sociale partners wel werken aan vergroting van hun achterban.

In Nederland kunnen veel werknemers geen baan vinden. Het is maar de vraag of we in de nabije toekomst genoeg banen kunnen krijgen voor iedereen, mede door verdere automatisering van banen. Naast het creëren van nieuwe banen ligt er een mogelijke oplossing in een betere verdeling van het huidige werk. Naast een grote groep mensen zonder werk zijn er namelijk ook veel mensen die te veel werken en liever minder zou werken. Om beide groepen te helpen zou het een ideale oplossing zijn om bij een *fulltime*baan uit te gaan van vier dagen werken. Dit zorgt er voor dat bestaande werknemers meer ruimte krijgen om ook te genieten van hun arbeid met rust en ontspanning. Daarnaast blijft er meer werk over voor mensen die zonder werk zitten en staan te springen om deel te nemen aan de maatschappij.

Natuurlijk is het ook belangrijk dat er oog is voor de toename van werk gerelateerde stress en *burn-outs*. De economische *ratrace* mag niet ten koste gaan van de gezondheid van Nederlanders en een ontspannen samenleving. Om ontspanning te stimuleren zijn meerdere oplossingen denkbaar. Ten eerste kan gedacht worden aan een betere werkverdeling zoals boven beschreven. Daarnaast is het goed om de zondag vrij te houden als rustdag en ruimte voor vrije tijd. Ook moeten er grenzen worden gesteld aan de 24/7 bereikbaarheid van werknemers. Een verbod voor werk-email in de avonduren zou hiervoor bijvoorbeeld een goede zet zijn. Enerzijds stimuleren dit soort maatregelen de ontspanning (en dus gezondheid) bij Nederlanders. Anderzijds zal dit ook bijdragen aan minder ziekteverzuim, meer gelukkige werknemers en een hogere arbeidsproductiviteit.

8.3 Samen aan het werk

In Nederland kennen wij een groep mensen die een grote afstand tot de arbeidsmarkt hebben. Dit zijn bijvoorbeeld langdurig werklozen, (jong) gehandicapten en mensen die werken in het kader van de WSW. De overheid moet blijven inzetten op een mentale verandering bij werkgevers zodat zij zich verantwoordelijk gaan voelen voor het inzetten van deze personen. Het is geen charitatieve keuze om hen in dienst te nemen, maar de verantwoordelijkheid van de samenleving om hen aan werk te helpen. Extra belasting betalen om uitkeringen te bekostigen is geen houdbare oplossing. In plaats daarvan moet worden ingezet op het aan het werk helpen van mensen binnen hun eigen mogelijkheden. Dit is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van overheid en samenleving, waardoor op termijn kosten voor uitkeringen en sociale werkplaatsen dalen.

De focus moet liggen op welk gedrag de overheid verwacht van organisaties. De overheid moet niet proberen bedrijven met subsidies over te halen om aan deze verwachting te voldoen. Wanneer zij niet aan deze verwachting voldoen krijgen zij een boete en wanneer zij meer doen dan van hen verwacht wordt krijgen zij een subsidie. Het gewenste gedrag is dus het neutrale midden.

8.4 Voor elkaar aan het werk

Niet iedereen kan volwaardig deelnemen aan de arbeidsmarkt. Voor deze mensen moet er een vangnet zijn dat hen in staat stelt een zinvol leven te hebben. Dit kan zijn door thuis te zijn en zodoende de opvoeding van kinderen op zich te nemen. Ook kan dit zijn door in een aangepaste

omgeving, bijvoorbeeld een sociale werkplaats of op vrijwillige basis, te werken. Dit vangnet moet voor hen volstaan in een menswaardig bestaan dat niet gekenmerkt wordt door voortdurende financiële problemen. PerspectieF ziet het als de plicht van de samenleving om voor elkaar te zorgen. Niet het binnenhalen van zoveel mogelijk geld voor jezelf moet de drijfveer zijn, maar het zorgen voor elkaar. Door uitkeringen en toeslagen worden mensen in staat gesteld om de juiste en voor hen, en hun kinderen, goede keuzes te maken. Hier staat wel tegenover dat er ook een tegenprestatie mag worden verwacht. Dit kan zijn door deeltijdwerk, werk op een aangepaste locatie en/of vrijwilligerswerk. Hierdoor worden personen opgenomen in de samenleving en is er ook een tegenprestatie voor de uitkering die zij ontvangen.

Naast mensen die niet volwaardig kunnen deelnemen aan de arbeidsmarkt zijn zij er die hun werkende leven erop hebben zitten. In Nederland kennen we een stelsel waarin een persoon niet zijn hele leven hoeft te werken, maar mag genieten van zijn of haar oude dag. Dit wordt bekostigd op drie manieren: de AOW (eerste pijler), het aanvullende pensioen (tweede pijler) en individuele regelingen (derde pijler). De AOW is bedoeld om te kunnen voorzien in de basis levensbehoeften. Het tweede pijlerpensioen is een afspraak tussen werkgevers en werknemers en voorziet in uitgesteld inkomen na de pensioneringsdatum. Deze afspraken worden deel fiscaal gefaciliteerd door de overheid en vermogen in deze pijler is vrijgesteld van de vermogenstoets voor de bijstand. De derde pijler betreft individuele regelingen bovenop de voorgaande pijlers of in plaats van de tweede pijler. Dit laatste geldt bijvoorbeeld voor ZZP’ers en personen die niet onder een pensioenregeling vallen. Dit vermogen is echter niet vrijgesteld van de vermogenstoets en opbouw is ook niet fiscaal gefaciliteerd. De overheid dient dit scheve onderscheid op te heffen zodat mensen met vermogen in de derde pijler niet worden gedwongen om eerst hun oudedagsvoorziening op te gebruiken voordat zijn in aanmerking komen voor een bijstandsuitkering.

9. Onderwijs

9.1 Trends en uitdagingen

PerspectieF is erg geschrokken van de berichten uit het Jaarlijks onderwijsverslag waaruit blijkt dat de ongelijkheid in het onderwijs toeneemt. Kinderen met hoogopgeleide ouders krijgen in ons onderwijssysteem betere kansen op een hoger diploma dan even intelligente kinderen met laagopgeleide ouders. Het is van groot belang om deze tendens te stoppen en de problemen die de groeiende ongelijkheid veroorzaken, op te lossen.

Inmiddels worden ook de negatieve effecten van het leenstelsel zichtbaar. Analyses tonen aan dat er minder studenten naar het HBO zijn gegaan sinds de afschaffing van de studiebeurs. Wij verwachten dat de toegankelijkheid van het onderwijs in de toekomst verder onder druk komt te staan als zowel student als de ouders zich meer bewust gaan worden van de financiële consequenties van (door)studeren. Dit zal voornamelijk gezinnen met een wat smallere beurs raken waardoor de ongelijkheid verder toeneemt. Daarnaast heeft het leenstelsel ook directe negatieve effecten op het (studenten)leven van de student.

Verder blijft het VMBO & MBO blijft onze aandacht houden. Wij staan achter het plan van de huidige Minister om de verschillende niveaus binnen het VMBO een scherper profiel te geven. Toch vragen wij ons af of dergelijke maatregelen helpen tegen de tendens dat ouders steeds meer hun best doen om hun kinderen op het *hoger* onderwijs te krijgen. Hiervoor is een bredere beschouwing nodig van de plek van het middelbaar onderwijs in onze samenleving. Welke plek neemt het MBO in binnen de prestatiemaatschappij?

De bezetting van het maagdenhuis in 2015 en daaruit voortvloeiende protesten op andere universiteiten hebben aangetoond dat het rendement denken diep en breed geworteld zit in het Nederlandse onderwijs. Dit probleem is daarom niet met één protest (en bijbehorende media-aandacht) opgelost, maar verdient een duurzame oplossing.

9.2 De positie van het onderwijs in onze samenleving

PerspectieF vindt dat onderwijs tot een van de primaire levensbehoeften van de mens behoort. Onderwijs is namelijk cruciaal voor de ontwikkeling van mensen waardoor mensen hun van God ontvangen gaven en talenten verder kunnen ontwikkelen. Daarnaast fungeert het onderwijs als proeftuin voor de maatschappij: er worden toekomstige burgers ontwikkeld die in harmonie moeten kunnen samenleven, binnen de democratische rechtsstaat. Ten slotte schenkt onderwijs de mogelijkheid tot het aanleren van een beroep, door het volgen van een (beroeps)opleiding, waardoor een individu zijn kennis en vaardigheden kan ontwikkelen om van meerwaarde te kunnen zijn op de arbeidsmarkt. Vanwege het belang van onderwijs, voor zowel individuele ontplooiing als de maatschappij, is PerspectieF van mening dat goed onderwijs voor iedereen toegankelijk dient te zijn.

9.3 Vrijheid van onderwijs

PerspectieF is voorstander van een volledige vrijheid van onderwijs. Het is van groot belang dat ouders in vrijheid een keuze kunnen maken voor een school die aansluit bij hun eigen levensovertuiging. Wij vinden het daarom belangrijk dat elke school helder is over de signatuur van de schoolcultuur (Liberaal, Socratisch, Confessioneel, Humanistisch etc.) zodat ouders een gedegen keuze kunnen maken. Dit vanuit de overtuiging dat elke school zijn eigen identiteit en dominante opvattingen kent: de neutrale school bestaat niet. In Nederland markeren we echter die scholen als ‘bijzonder’ welke niet door de overheid bestuurd worden. Dit bijzonder

onderwijs ligt regelmatig onder vuur. Wat PerspectieF betreft wordt deze discussie omgedraaid. Het openbaar onderwijs wordt wat ons betreft afgeschaft. Iedere school dient kleur te bekennen en aan te geven op basis van welke godsdienst, levensovertuiging of filosofie zij les wil geven.

Een school voor bijzonder onderwijs (naar huidige maatstaven) mag leerlingen alleen weigeren wanneer voldoende aannemelijk gemaakt kan worden dat de levensbeschouwing van het kind (de ouders) niet in overeenstemming is met die van de school. De schoolleiding heeft de verantwoordelijkheid om er voor te zorgen dat de grondslag van de school (bijvoorbeeld Protestants Christelijk, Rooms Katholiek, Islamitisch, Evangelisch, Montessorionderwijs, Iederwijs ….) in de dagelijkse schoolpraktijk tot uitdrukking komt. Ze mag daarom van zowel leerlingen (de ouders) als docenten eisen dat ze de grondslag onderschrijven of respecteren. De toetsing aan de grondslag door het schoolbestuur dient in alle gevallen op gelijke wijze te worden gedaan en behoort transparant te geschieden.

Ouders moeten niet enkel in theorie, maar ook in praktijk ervaren dat zij, in vrijheid, een school kunnen kiezen die aansluit bij hun levensovertuiging. De overheid dient er daarom op toe te zien dat mogelijke drempels, bijvoorbeeld hoge reiskosten, hierbij geen belemmering vormen. De overheid heeft de plicht om zorg te dragen voor de beschikbaarheid van algemeen toegankelijk en pluriform openbaar onderwijs.

9.4 Primair en Passend Onderwijs

Ieder kind is uniek, met eigen talenten. Binnen het onderwijs moet recht gedaan worden aan de verschillen tussen kinderen. Differentiatie en passend onderwijs zijn dan ook van groot belang. Passend onderwijs kijkt naar de individuele leerbehoeften van elke leerling: elk kind moet het beste uit zichzelf kunnen halen. Per individueel geval zal bekeken moeten worden of een leerling het beste naar een reguliere of speciale school kan gaan. Speciaal onderwijs is er voor kinderen die door hun beperking of achterstand op het gebied van leren, gedrag of door een lichamelijk of geestelijk probleem, niet goed in het reguliere onderwijs functioneren. Wij vinden het erg waardevol dat deze kinderen een veilige leeromgeving hebben waar het kind net iets meer uit zichzelf kan halen. Hoewel PerspectieF positief staat tegenover Passend onderwijs, zijn wij tegelijkertijd waakzaam. Waakzaam of docenten in het reguliere onderwijs niet te veel werkdruk krijgen vanwege de verwachte toename aan leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben. En waakzaam op het behoud van de speciale school als plek voor leerlingen die extra zorg en aandacht opeisen

Analfabetisme is in dit rijke, westerse land een onderschat probleem. Veel allochtone, maar ook autochtone Nederlanders hebben een te laag lees- of spreekniveau om goed binnen de samenleving mee te draaien. Dit is een extra reden om goed toe te zien op de kwaliteit van het (primair) onderwijs. Door voorschoolse en vroegschoolse educatie (VVE) aan te bieden krijgen leerlingen met een taalachterstand de kans om hun achterstand weg te werken. Let wel: PerspectieF is van mening dat de keuze voor VVE altijd facultatief moet zijn. VVE moet niet verheven worden tot de norm omdat we kinderen de tijd moeten gunnen om kind te kunnen zijn voordat zij ‘gemonitord’ worden als onderdeel van het Nederlandse onderwijsproces. PerspectieF staat in principe niet negatief tegenover Integrale Kindcentra (IKC) als onderdeel van het onderwijsaanbod. In een IKC worden onderwijs, kinderdagverblijf, buitenschoolse opvang en peuterspeelzaal gecentreerd aangeboden. We staan echter negatief tegenover het stellen van het IKC als norm, omdat ouders in vrijheid moeten kiezen voor zowel het soort als de vorm van het onderwijs.

Fusies binnen schoolverenigingen zijn soms noodzakelijk als leerlingaantallen in gebieden drastisch teruglopen. We zien een tendens waarbij kleine dorpsscholen worden opgeheven en kinderen worden overgeplaatst naar grotere scholen in een nabij gelegen plaats. PerspectieF betreurt echter dat de echte 'dorpsschool' dreigt te verdwijnen. Het verdwijnen van een school is vaak een aderlating voor een dorpsgemeente omdat het dorp minder aantrekkelijk wordt voor jonge gezinnen. Daarnaast maakt een dorpsschool onderwijs persoonlijker: de kleinschaligheid, nabijheid en overzichtelijkheid zijn een vruchtbare bodem voor verbondenheid en ouderparticipatie. Dwars tegen verdere individualisering in, is het behouden van de gemeenschappelijke dorpsschool juist een bouwsteen voor collectiviteit op lokaal niveau.

In de afgelopen decennia hebben we te maken gehad met razendsnelle technologische ontwikkelingen. Er gaan veel geluiden op om de technologie verder te implementeren in het onderwijs, denk bijvoorbeeld aan de opkomst van de O4NT (onderwijs voor nieuwe tijd, iPad scholen). Langzaamaan worden echter ook de nadelen van toenemende digitalisering en technologische ontwikkelingen zichtbaar. Wat doen deze ontwikkelingen met het concentratievermogen van een leerling? Worden kinderen niet blootgesteld aan te veel prikkels? PerspectieF wil onderwijs waarbij wel de lusten, maar niet de lasten van technologie worden ervaren. We zijn niet tegen digitalisering in het onderwijs en achten technologie bijvoorbeeld waardevol om lesmateriaal te maken wat aansluit bij de leefwereld van kinderen. Tegelijkertijd vinden we dat er een contrast moet blijven bestaan tussen de leer- en leefwereld van leerlingen. Dit is waardevol om leerlingen te leren concentreren en geduldig te zijn. Eigenschappen die het leerproces van een leerling stimuleren en gunstig zijn voor de samenleving waarin de leerling later als burger functioneert. Concreet zouden mobiele telefoons bijvoorbeeld verboden kunnen worden in de school, om afleiding en een overvloed aan prikkels te voorkomen.

De docent en bureaucratie in het onderwijs.

De leerkracht is in dit proces een belangrijke troef. Goed onderwijs staat of valt met de aan- of afwezigheid van een competente docent. Wij willen werken aan een optimale werkomgeving voor de docent met zo min mogelijk werkdruk. In de praktijk betekent dit: geen bomvolle klassen en minder bureaucratie.

Mede om de docent niet te belasten met externe zaken buiten het lesgeven om, is goed bestuur en overhead noodzakelijk binnen het onderwijs. Onderzoek toont aan dat de 'overbenutting' van het management in het onderwijs verwaarloosbaar is (gemiddeld 4%). Toch wordt er door zowel docenten als ouders veel geklaagd over bureaucratie in het onderwijs. De Onderwijsraad geeft daarom het advies om beter in kaart te brengen hoeveel tijd docenten exact besteden aan hun verschillende werkzaamheden. Hierdoor kan de docent beter ingezet worden omdat managers en bestuur beter inzichtelijk hebben onder welke werkdruk een specifieke docent staat. PerspectieF steunt dit advies van de Onderwijsraad.

9.5 Voortgezet onderwijs

Het voortgezet onderwijs moet verbeterd blijven worden. Dit begint bij de bestuurders die efficiënter te werk moeten gaan, duidelijke doelen moeten stellen en tevens moeten controleren of gestelde doelen behaald zijn. Het ontbreekt besturen vaak aan een langetermijnvisie waardoor bijvoorbeeld financiële tegenvallers te laat worden opgemerkt. PerspectieF pleit er voor dat schoolbesturen op het voortgezet onderwijs een langetermijnvisie ontwikkelen.

Naast het bestuur moeten ook de docenten zich blijven ontwikkelen. Het onderwijs wordt voor een groot deel bepaald door de manier waarop de docent leerstof aanbiedt. Door meer aandacht te besteden aan de professionalisering van docenten, kan het onderwijs onder andere beter worden afgestemd op de individuele leerling en kunnen zorgleerlingen meer aandacht krijgen. Die aandacht hebben ze hard nodig. PerspectieF pleit voor de professionalisering van docenten.

Sinds een aantal jaren halen leerlingen lagere eindexamencijfers voor de kernvakken Nederlands, Engels en wiskunde. Deze vakken verdienen meer aandacht. Op het centraal examen mag voor slechts één van deze vakken een vijf worden gehaald wil de leerling slagen. Het verschil in het cijfer tussen het schoolexamen en het centraal examen is op alle niveaus te groot. Het laatstgenoemde examen valt vaak te laag uit in vergelijking met het schoolexamen. Dit wijst erop dat scholen verbeteringen moeten aanbrengen in onderwijs en kwaliteit van het schoolexamen om dit verschil aanvaardbaar te maken.

Het is belangrijk dat het onderwijs voor iedereen gelijke kansen creëert. Slechte scholen zorgen voor verminderde kansen voor leerlingen die er onderwijs hebben genoten. Deze scholen verdienen meer aandacht en investeringen zodat de kwaliteit van het onderwijs daar omhoog gaat.

Keuzevrijheid is erg belangrijk, ook binnen het voortgezet onderwijs. Tot nu toe hadden leerlingen ruimte om tussen profielen en vakken te kiezen. Die keuzemogelijkheden moeten blijven. Het is niet wenselijk dat het aantal profielen wordt teruggebracht van vier naar twee. Slechts kleine scholen zullen er daadwerkelijk financiële winst uit halen, maar dat is tot nu toe het enige voordeel. Op organisatorisch gebied zal er weinig gewonnen kunnen worden. De profielstructuur behouden is, omdat er nog geen beter alternatief is, erg belangrijk voor de landelijke structuur binnen het voortgezet onderwijs.

9.6 Hoger onderwijs

In het hoger onderwijs wil PerspectieF streven naar een goede balans tussen verschillende belangen die bij goed onderwijs gebaat zijn. Onderwijs is het fundament onder de Nederlandse kenniseconomie. Onderwijs is de weg naar succes en de manier om als land up-to-date te blijven in een snel veranderende wereld. Om in de top mee te kunnen draaien zijn goede investeringen nodig, waarbij de aard van deze investeringen voer is voor politieke discussie. Naast kennisvergaring is het onderwijs ook van belang voor persoonlijke vorming en maatschappelijke ontwikkeling. Kennis is daarbij een middel tot persoonlijke intrinsieke ontwikkeling. PerspectieF streeft naar een balans waarbij het onderwijs recht doet aan deze verschillende perspectieven op onderwijs en waakt voor dominantie van slechts één perspectief. Onze mening over de volgende onderwerpen vloeit voort uit deze grondhouding.

Effecten leenstelsel

Inmiddels worden de negatieve effecten van het leenstelsel zichtbaar. Analyses tonen aan dat er minder studenten (7%) naar het HBO zijn gegaan sinds de afschaffing van de studiebeurs. Enerzijds zullen scholieren hun ambitie om studeren niet snel opgeven omdat studeren de norm is in deze ‘diplomamaatschappij’. Anderzijds verwachten wij dat de toegankelijkheid van het onderwijs in de toekomst verder onder druk komt te staan als zowel student als de ouders zich meer bewust gaan worden van de financiële consequenties van (door)studeren. Dit zal voornamelijk gezinnen met een wat smallere beurs raken waardoor de ongelijkheid verder toeneemt.

De landelijke studentenmonitor huisvesting laat bovendien zien dat steeds meer studenten thuis blijven wonen sinds de invoering van het leenstelsel. Wij vinden dit een slechte tendens omdat uit-wonen de zelfstandigheid van de student kan bevorderen en kan bijdragen aan persoonlijke vorming o.a. door verenigingsleven en omgang met andere studenten. Dit laatste komt extra onder druk te staan omdat studenten, naast de studie, meer werken om zo min mogelijk studieschuld te krijgen. Bovendien is eenzaamheid onder studenten een toenemend probleem. Een zakelijke benadering van de studententijd, en de benadering van de student als individuele 'ondernemer' die investeert in zijn toekomst, werkt dit probleem in de hand. In de studententijd moet daarom plaats en tijd blijven voor de student om te kunnen ontspannen en deel te nemen aan verenigingen.

De effecten van het leenstelsel op de student en het studentenleven zijn ook schadelijk voor de samenleving waarin we leven. De samenleving heeft immers baat bij dienstbare burgers die omzien naar elkaar, en niet enkel individueel en zakelijk in het leven staan. Studenten die een waardevolle bijdrage aan de maatschappij brengen moeten juist gestimuleerd worden en niet gestraft. Wij jongeren staan achter het plan van de ChristenUnie om het mogelijk te maken een sociale 'dienstplicht' in te stellen waarmee studenten hun studieschuld kunnen verminderen door vrijwilligerswerk te doen.

Rendement denken

De bezetting van het maagdenhuis in 2015 en daaruit voortvloeiende protesten op andere universiteiten hebben aangetoond dat het rendement denken diep en breed geworteld zit in het Nederlandse onderwijs. Het doorgeslagen rendement denken moet op korte termijn worden gestopt door te kijken naar de (soms perverse) financiële prikkels die onderwijsinstellingen krijgen vanuit het rijk. Daarnaast moet er goed worden gereflecteerd op de doelstellingen van het hoger onderwijs en het spanningsveld tussen de autonomie van de wetenschap en het onderwijs als instrument voor de Nederlandse kenniseconomie.

Selectie aan de poort

Een zeer grote groep studenten ziet zich genoodzaakt om reeds in het eerste jaar van zijn/haar studie te stoppen met de begonnen studie. In de passages omtrent het voortgezet onderwijs hebben we reeds aangegeven hoe we de aanloop naar het hoger onderwijs willen verbeteren. Deze maatregelen zijn gericht op de wortel van het probleem: de vaak onverschillige middelbare scholier die op wankele basis kiest voor een studierichting in het hoger onderwijs. In het hoger onderwijs wordt 'aan de poort' steeds beter gekeken naar de persoonlijke motivatie van toekomstige studenten. Ook worden er bij sommige opleidingen soms strengere toelatingseisen gehanteerd om snelle uitval van studenten te voorkomen. PerspectieF acht deze maatregelen verstandig omdat toekomstige studenten hierdoor worden gedwongen goed na te denken over hun studiekeuze en reeds tijdens hun middelbare schooltijd meer gefocust te zijn op hun persoonlijke (beroeps)ontwikkeling.

Het is voor veel onderwijsinstellingen verleidelijk om studenten te lokken met gelikte PR. De Rijksfinanciering is namelijk veelal afhankelijk van het aantal diploma's wat door een hogeschool of universiteit aan studenten wordt toegekend. Wij vinden echter dat hogescholen en universiteiten moeten streven naar toegankelijke, doelmatige en eerlijke informatievoorziening met betrekking tot de studie.

Excellente studenten moeten worden beloond en er moet de mogelijkheid zijn om deel te nemen aan honoursprogramma's in binnen- en buitenland.

Bindend studieadvies

Uitval van studenten staat niet op zichzelf. Om te voorkomen dat studenten niet aan de eisen van de studie voldoen kennen veel opleidingen het BSA (negatief bindend studieadvies). Het doel daarvan is dat studenten in het eerste studiejaar een minimaal aantal studiepunten behalen, alvorens ze de studie kunnen continueren. PerspectieF is tegenstander van een BSA voor het tweede studiejaar omdat studenten na het propedeusejaar de kans moeten krijgen om zich breder te ontwikkelen. Wij zijn blij met het recent genomen besluit om het BSA specifiek te richten op het eerste studiejaar.

Wij vinden het ook een slecht idee om het aantal verplicht te behalen studiepunten op te schroeven naar honderd procent. Dit zou betekenen dat studenten alle vakken en opdrachten in het eerste jaar moeten halen alvorens verder te kunnen met het tweede jaar. Deze optie is volgens PerspectieF te rigoureus. De reden daarvan is dat de overstap van het middelbaar onderwijs naar het hoger onderwijs doorgaans voor problemen zorgt. Dit zegt nog niets over de inzet, motivatie en het niveau van de student. Voor PerspectieF betekent dit dat er eerst met betrekking tot het middelbaar onderwijs wijzigingen doorgevoerd moeten worden, alvorens het BSA grondiger te implementeren. Anderzijds mag dat geen reden zijn om het BSA op losse schroeven te zetten. Het BSA is naast andere middelen, een manier waarop studenten gemotiveerd en resultaatgericht gaan studeren.

Wanneer echter blijkt dat studenten zonder een duidelijk aantoonbare reden grote studievertraging oplopen, mogen daar consequenties aan verbonden worden, mits deze bij aanvang van de studie bekend zijn, zodat een student weet waar hij/zij aan toe is. Financiële barrières om te gaan studeren dienen voorkomen te worden. Studeren moet voor iedereen toegankelijk zijn, ook financieel. Kennis is het criterium, niet de financiën.

Wijziging onderwijscurriculum

Het huidige onderwijs is op dit moment gericht op het verkrijgen van specialistische kennis. Algemene kennis en vorming lijkt steeds meer buiten beschouwing gelaten te worden. Dit begint al in het middelbare onderwijs, met de structuur van de Tweede Fase. Op jonge leeftijd moeten leerlingen al bepalen welke studierichting ze willen volgen. Het Hoger Onderwijs borduurt hier op voort.

Wij vinden teveel nadruk op specialistische kennis op jonge leeftijd onwenselijk. Het levert de samenleving veel op als de bevolking over het algemeen goed is geïnformeerd. Daarnaast wordt de wereld steeds complexer en is een multidisciplinaire aanpak vaker vereist, waardoor je er met specialisten op afgeschermde ‘wetenschapseilandjes’ niet komt. Wij vinden dat studenten hun gekozen beroepenveld ook in helikopterperspectief moeten kunnen aanschouwen. Wat voor plaats neemt ons beroep of onze sector in de samenleving? Hoe is bijvoorbeeld onderwijs of de economie ingebed in de maatschappij?

Het curriculum van het WO moet daarom anders ingevuld worden. De bachelor moet een algemeen karakter krijgen opdat de student een weloverwogen en bewuste keuze kan maken voor de master. In dit algemene karakter ligt de focus op het verkrijgen van algemene vorming en algemene kennis. Bijkomend voordeel is het te verwachten gevolg dat studenten minder snel hun studie afbreken of van studie zullen wisselen, wat een kostenbesparing oplevert.

Uiteraard vereist de grotere complexiteit van vraagstukken ook meer specialistische kennis, maar die kan worden opgedaan na algemene vorming in de masterfase. Het Hoger Onderwijs levert op deze voorgestelde manier studenten af die zowel specialistische kennis als algemene kennis en vorming hebben. Wij hopen op deze manier studenten te kunnen afleveren die met

voldoende ‘know-how’ tegelijkertijd met een brede blik kijken naar de samenleving en maatschappelijke ontwikkelingen.

9.7 Kunst en cultuur

Kunst en cultuur geven mensen de mogelijkheid zich te uiten en hun talenten te ontwikkelen. Bovendien bevordert cultuurdeelname in verenigingsverband de sociale cohesie en kan cultuur bijdragen aan het creëren van een gemeenschappelijke identiteit. Tevens stimuleren kunst en cultuur de reflectie op heden en verleden door ogen te openen voor het schone en het goede of voor kwaad en lijden. Uitingen van kunst en cultuur kunnen leiden tot een beter begrip van de ander. Zeker in een pluriforme, internationaal georiënteerde samenleving als de Nederlandse zijn dit waardevolle kenmerken. Ten slotte is een regio met een aantrekkelijk cultureel klimaat voor veel bedrijven een regio met een aantrekkelijk vestigingsklimaat wat de economie ten goede komt Kunst en cultuur, uit heden en verleden, verdienen dan ook een prominente plaats in de samenleving en moeten bereikbaar zijn voor iedereen.

Cultuureducatie

Via cultuureducatie en amateurkunst kunnen kinderen en volwassenen hun culturele en creatieve talenten ontdekken en ontplooien en leren zij de ‘taal van de kunst’ spreken. Deze culturele vorming kan gecombineerd worden met het trainen van leerlingen in het omgaan met media. Om dit te bereiken is het belangrijk dat het cultuureducatie in het primair en middelbaar onderwijs serieus genomen wordt. Dit betekent dat het een volwaardige plaats binnen het curriculum krijgt (juist ook in het basisonderwijs) en gegeven wordt door gekwalificeerde docenten. Het aanstellen van interne cultuurcoördinatoren (ICC’s) moet worden gestimuleerd. Tot slot moet er gezocht worden naar mogelijkheden om ook in het basisonderwijs cultuurparticipatie te bevorderen door bijvoorbeeld een cultuurkaart of bonnen. PerspectieF pleit voor de bevordering van cultuureducatie in het primair en middelbaar onderwijs en cultuurparticipatie in het basisonderwijs.

Kunst-openbare ruimte

PerspectieF wil deelname aan kunst en cultuur in de samenleving stimuleren. Dit begint in de openbare ruimte en via cultuureducatie. Kunst in de openbare ruimte biedt grote kansen voor het stimuleren van cultuurparticipatie. Het feit dat deze kunst in een publieke ruimte wordt getoond, brengt echter wel met zich mee dat rekening gehouden dient te worden met de normen die daar gelden. Het is belangrijk dat met dit soort kunst wordt geprobeerd aansluiting te zoeken met het publiek, wat niet wil zeggen dat het publiek niet verrast mag worden.

Cultuur en Nederlandse taal

Voor de Nederlandse cultuur is de Nederlandse taal van fundamentele betekenis. Tegenover de druk van internationalisering dient de Nederlandse taal zorgvuldig en zelfbewust te worden onderhouden. De overheid heeft hierin een voorbeeldrol en heeft de taak om de Nederlandse taal zorgvuldig en zelfbewust te onderhouden.

9.8 MBO

Om de Nederlandse kenniseconomie te ondersteunen bestond de doelstelling om in 2010 meer dan 50% studenten te hebben in het hoger onderwijs. Deze doelstelling is inmiddels gehaald. De vraag dringt zich echter op wat deze focus op het hoger onderwijs met het perspectief op het Middelbaar Beroeps Onderwijs (MBO) heeft gedaan. Krijgt het beroepsonderwijs wel genoeg waardering of wordt het MBO vooral gezien als de plek waar die studenten terecht komen die tekort schieten voor hoger onderwijs? Een andere oorzaak voor

het negatieve imago van het MBO is mogelijk te vinden in dominante opvattingen omtrent persoonlijke ontwikkeling. De maatschappij stimuleert een leven waarin je jezelf ontwikkelt, doelen stelt, doorgroeit en je leven lang blijft leren. Deze attitude staat soms haaks op een werkend leven als kundige en passionele ambachtsman waar vaak minder doorgroeimogelijkheden te vinden zijn.

Wij maken ons zorgen om het imago van het MBO en strijden voor een herwaardering van handenwerk. Het MBO is de ruggengraat van Nederland. Leuk die 50% slimme denkers, maar zonder loodgieters en elektriciens wordt Nederland een stuk minder leefbaar. Om het imago van het MBO te verbeteren gaan wij ons beraden of het onderscheid tussen 'hoger' onderwijs (HBO, universiteit) en middelbaar onderwijs (MBO) niet kan verdwijnen omdat dit onbewust de suggestie kan wekken dat de ene onderwijsvorm *boven* de andere zou staan. Nieuwe naamgeving voor de verschillende onderwijsvormen zou hierbij een optie kunnen zijn.

De MBO-opleidingen hebben de geweldige potentie om vakmanschap in Nederland te garanderen. Ze kunnen garanderen dat vakmanschap blijft, dat het wordt versterkt en dat het opbloeit. Om het MBO onder de aandacht te brengen bij de politiek proberen wij de kloof tussen politiek en het MBO te verkleinen. Dit doen wij door raadsleden te stimuleren om gastlessen te geven op het MBO over hun werkzaamheden.

10. Zorg en Welzijn

10.1 Trends en uitdagingen

Door de toenemende kosten voor de zorg is er de afgelopen jaren een indringende discussie ontstaan over de houdbaarheid van het huidige zorgstelsel vanwege de toenemende kosten. Er zijn veel ontwikkelingen gaande om de zorg beschikbaar te houden voor de mensen die dat nodig hebben maar ook de inzet van E-Health, zorg op afstand en discussie over kosteneffectiviteit (QALY's).

Verder zien we een toename van het gebruik van technologie die een enorm scala aan mogelijkheden met zich meebrengt. Verder zijn steeds meer organisaties zich bewust van het feit dat het goed is om patiënten daadwerkelijk bij hun zorgvraag te betrekken.

Voor PerspectieF is het belangrijk dat de menselijke maat zichtbaar blijft in de zorg. Niet alles kan worden gevangen binnen wetgeving en kaders. Er moet zogenaamde vrije regel-ruimte zijn om mensen die niet binnen de normale kaders vallen de juiste zorg te geven.

Daarnaast worden er terugkerend vragen gesteld over verruiming en/of vergemakkelijking van euthanasie en abortus. PerspectieF moet zich terdege bewust zijn van haar opstelling in deze ethische debatten. Naast religieuze argumenten zullen we een brede, algemenere, argumentatie nodig hebben over deze onderwerpen.

10.2 Beschermwaardigheid van het leven

PerspectieF erkent dat het leven door God wordt gegeven. Het leven van ieder mens verdient bescherming, zeker als het gaat om de kwetsbaren in onze samenleving. PerspectieF is van mening dat de mens zo min mogelijk voor het dilemma wordt gesteld om op een onnatuurlijke manier te kiezen tussen leven en dood. Het uitgangspunt is daarom dat abortus, euthanasie en hulp bij zelfdoding niet wordt toegestaan. Bij abortus kan hierop een uitzondering worden gemaakt wanneer het leven van de moeder tijdens de zwangerschap in gevaar is.

Abortus

PerspectieF vraagt aandacht voor de meer dan 30.000 levens die ieder jaar al voor de geboorte beëindigd worden. PerspectieF wil allereerst dat het aantal weken waarop de foetus geaborteerd kan worden wordt teruggebracht naar 22 in plaats van 24 weken. Door de medische ontwikkelingen is de overlevingskans en levensvatbaarheid toegenomen. Daarnaast moeten wetenschappelijke ontwikkelingen (prenatale behandeling, overlevingskans) meegenomen worden in de evaluatie van de Wet afbreking zwangerschap. Als laatste moet de ontwikkeling van alternatieven om het aantal abortussen in Nederland terug te dringen gestimuleerd worden.

Euthanasie en hulp bij zelfdoding

PerspectieF heeft de mening dat het leven door God gegeven en genomen wordt. Daarom zijn euthanasie en hulp bij zelfdoding volgens PerspectieF niet gerechtvaardigd. De ontwikkeling dat mensen met een geestelijke ziekte ook de mogelijkheid krijgen om te kiezen voor euthanasie of zelfdoding verontrust PerspectieF. Een gegronde discussie moet hierover nog gevoerd worden.

De ontwikkeling van palliatieve zorg in Nederland geeft mensen in hun laatste levensfase de mogelijkheid op een rustige manier te sterven. PerspectieF vindt dat palliatieve zorg meer

aandacht verdient zodat er in de laatste levensfase ook de juiste begeleid plaatsvindt van professionals.

10.3 Organisatie van zorg

PerspectieF vindt dat geld niet het leidende principe moet zijn voor de zorgverlening in Nederland. Het stelsel waarbinnen zorg geregeld wordt zou ten dienste moeten staan van de patiënten en cliënten. Daarom heeft PerspectieF de volgende standpunten.

Transparantie

Voor de gemiddelde burger is het niet transparant waar hij of zij voor betaald. Of wat hij of zij er voor terug krijgt. Of waar hij of zij meer krijgt voor het geld. Daarom moet er meer transparantie komen binnen het stelsel van de zorg. Hierdoor kan fraude in de zorg ook verminderd worden.

'Patients included'

Niet over patiënten praten maar met patiënten. Dat is een inzicht wat steeds meer ingebed raakt wanneer het gaat over de ontwikkelingen in de zorg. Door vroegtijdig de mensen erbij te betrekken die de zorg ontvangen kunnen de kaders waarbinnen de zorg wordt gegeven effectiever worden ontwikkeld. PerspectieF is van mening dat dit een goede ontwikkeling is doordat de betrokkenheid van zorgvragers hen een grotere autonomie geeft.

Verspilling

PerspectieF is van mening dat er wordt verspild in de zorg. Dit gebeurt op zoveel gebieden dat er geen eenduidige oplossing voor te vinden is. Het aanpakken van deze verspillingen levert echter wel een aanzienlijke besparing op. Verbandmateriaal wordt vaak in te grote hoeveelheden voorgeschreven maar kunnen niet meer geretourneerd worden (door regels van de IGZ). Door preciezer voor te schrijven, in termijnen, met daarbij omschreven hoe lang het nodig is kan een flinke besparing gerealiseerd worden. Tevens, zoals eerder aangeven, is dit in de breedte van de Gezondheidszorg mogelijk.

10.4 Gezondheid preventie

Het bevorderen van gezondheid, het voorkomen en/of verminderen van gezondheidsschade is een spannend gebied. Hoe ver mag de overheid en mogen zorgverzekeraars gaan in hun zeggenschap over je gezondheid? De ontwikkelingen gaan steeds meer naar voorkomen dan genezen en dat levert boeiende vragen op. Moet je meer betalen als je rookt? En hoever gaat solidariteit als je niks aan je ziekte kunt doen?

PerspectieF is van mening dat mensen zelf verantwoordelijk zijn voor hun gezondheid. De overheid heeft als taak om de gezondheid te bevorderen. Beleid moet er op zijn gericht om ziekten en aandoeningen te voorkomen. Perspectief vindt dat mensen verantwoordelijk mogen worden gehouden voor hun gezondheidsgedrag. Op dit moment wordt daar nog niet veel naar gekeken. Veranderingen dienen daarom gefaseerd ingevoerd te worden.

Verslavingsbeleid

Perspectief vraagt aandacht voor verslavingen. Vreemd genoeg zijn er nog steeds veel mensen die lijden aan dezelfde verslavingen als eeuwen geleden zoals alcoholverslaving. Andere verslavingen zijn relatief nieuw, zoals gameverslavingen. Een probleem is dat deze verslavingen zich vaak op een jonge leeftijd al beginnen te ontwikkelen of manifesteren.

Gemeenschappelijk aan verslavingen is dat ze schadelijk zijn. PerspectieF is van mening dat de overheid de mogelijkheden om verslaafd te raken moet verminderen. PerspectieF richt zich op vier soorten verslaafden: gok-, game-, drugs- en alcoholverslaafden. Wanneer er nieuwe verslavingen ontstaan, dient daar ook aandacht aan te worden gegeven.

PerspectieF pleit voor een strengere regulering van de controle op het kopen van alcohol door mensen jonger dan 18 jaar. Bijvoorbeeld door een automatisch controlesysteem waarbij de identiteitskaart door een lezer moet worden gehaald. De controle is dan onafhankelijk.

Drugsverslaving is volgens PerspectieF te voorkomen door een constructieve sluiting van coffeeshops. Dit proces dient geleidelijk te verlopen. Hierbij is PerspectieF zich terdege bewust dat een land zonder verslaafden een utopie is. Het doel is daarom om het zover als mogelijk terug te dringen.

Het erkennen van gameverslaving is voor PerspectieF de eerste stap zodat er een juiste behandeling kan worden gegeven aan de mensen die dat nodig hebben. Het liberaliseren van de gokmarkt zou volgens PerspectieF leiden tot een toenemende toegankelijkheid waardoor het aantal verslaafden zou toenemen.

Kosteneffectiviteit

Hoeveel mag iemand kosten? Door de toenemende zorgkosten wordt er meer en meer gekeken naar de kosteneffectiviteit van behandelingen. En moeten jongeren betalen voor ouderen? Juist omdat deze vragen door de toename van zorgkosten zijn gaan spelen vindt PerspectieF dat er allereerst gedegen onderzoek moet plaatsvinden voordat er conclusies getrokken kunnen worden.

PerspectieF vindt dat er een solidaire samenleving moet zijn waarin we naar elkaar omkijken. Het is lastig om te omschrijven hoeveel dat moet kosten. We mogen niet zomaar iemand uitsluiten.

Keuzevrijheid

PerspectieF is van mening dat mensen zelf mogen kiezen waar de hun zorg willen ontvangen. Een lange behandel relatie tussen een arts en zorgvrager mag niet zomaar verbroken kunnen worden door een zorgverzekeraar. Mogelijkheden om te kunnen kiezen wie jou verzorgd of verpleegd dienen in stand te worden gehouden.

Persoonsgebonden budget (PGB)

PerspectieF vindt dat de informele zorgverlener ondersteund moet worden. Zorgverlening door naasten of een kleine groep zorgverleners blijkt vaak beter aan te sluiten bij de behoeften en wensen van hulpbehoevenden. Wanneer een zorgvrager de regie wilt nemen over de inrichting van het zorgproces dient daarvoor de ruimte te zijn. De keuzevrijheid, om voor een PGB, moet meegenomen worden in de transitie van de AWBZ naar de ZvW. De indicatiestelling om in aanmerking te komen voor een PGB dient aangescherpt te worden om misbruik te voorkomen.

10.7 Participatie binnen de gezondheidszorg

De decentralisaties hebben plaatsgevonden in de gezondheidszorg. Er wordt van ons allemaal gevraagd een bijdrage te leveren. In Nederland zijn er al ongeveer 3.5 miljoen mantelzorgers. Dezen dienen op een juiste manier ondersteund te worden.

Ondersteuning van mantelzorgers is sinds de invoering van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) een taak van de gemeente. Gemeenten zijn redelijk vrij in hoe zij deze ondersteuning lokaal vormgeven. Hoewel er dus afspraken zijn voor de ondersteuning van mantelzorgers, is dit hen lang niet altijd even bekend. PerspectieF vindt het belangrijk dat de ondersteuning op de juiste manier wordt ingezet. Er moet op worden toegezien dat gemeenten toegankelijke en laagdrempelige diensten verlenen zodat ook in de toekomst, wanneer verdere vergrijzing kan worden verwacht, de juiste zorg kan worden gegarandeerd.